

OPAS AMMATTILIITOILLE

Ammattiliittojen
osallistuminen
ilmastotoimiin
oikeudenmukaisen
siirtymän varmistamiseksi

OPAS AMMATTILIITOILLE

Ammattiliittojen osallistuminen ilmastotoimiin oikeudenmukaisen siirtymän varmistamiseksi

Tätä hanketta koordinoi ETUC (Benjamin Denis ja Maryan Herrera Rodriguez) Montserrat Mir Roca poliittisen ohjauksen alaisena ja sen ohjauskomitean jäsenten tuella (Pia Björkbacka, Johan Hall, Bohumil Cap, Vit Samek, Gérald Dumas, Giuseppe D'Ercole, Andrea Costi, Simona Fabiani, Carlos Martinez Camarero, Anne-Beth Skrede, Pernille Hagedorn-Rasmussen, Harm-Berend Wiegmann, Grzegorz Trefon, Bert De Wel ja Ana García de la Torre).

Olemme saaneet seuraavilta konsulteilta erityisosaamista:

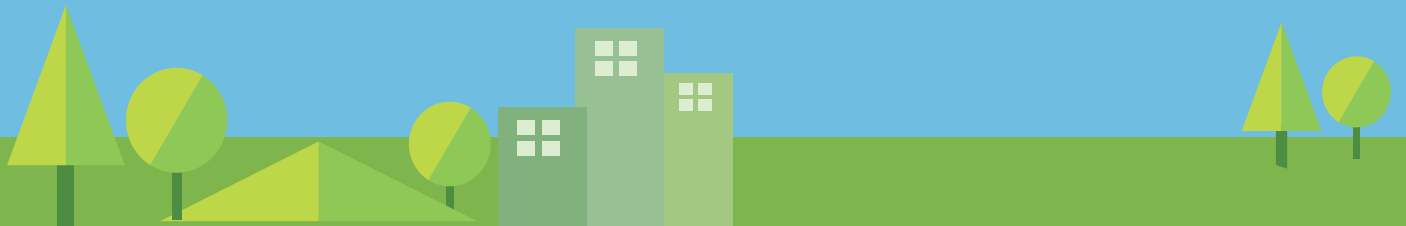

Euroopan komission
taloudellinen tuki

SISÄLLYSLUETTELO

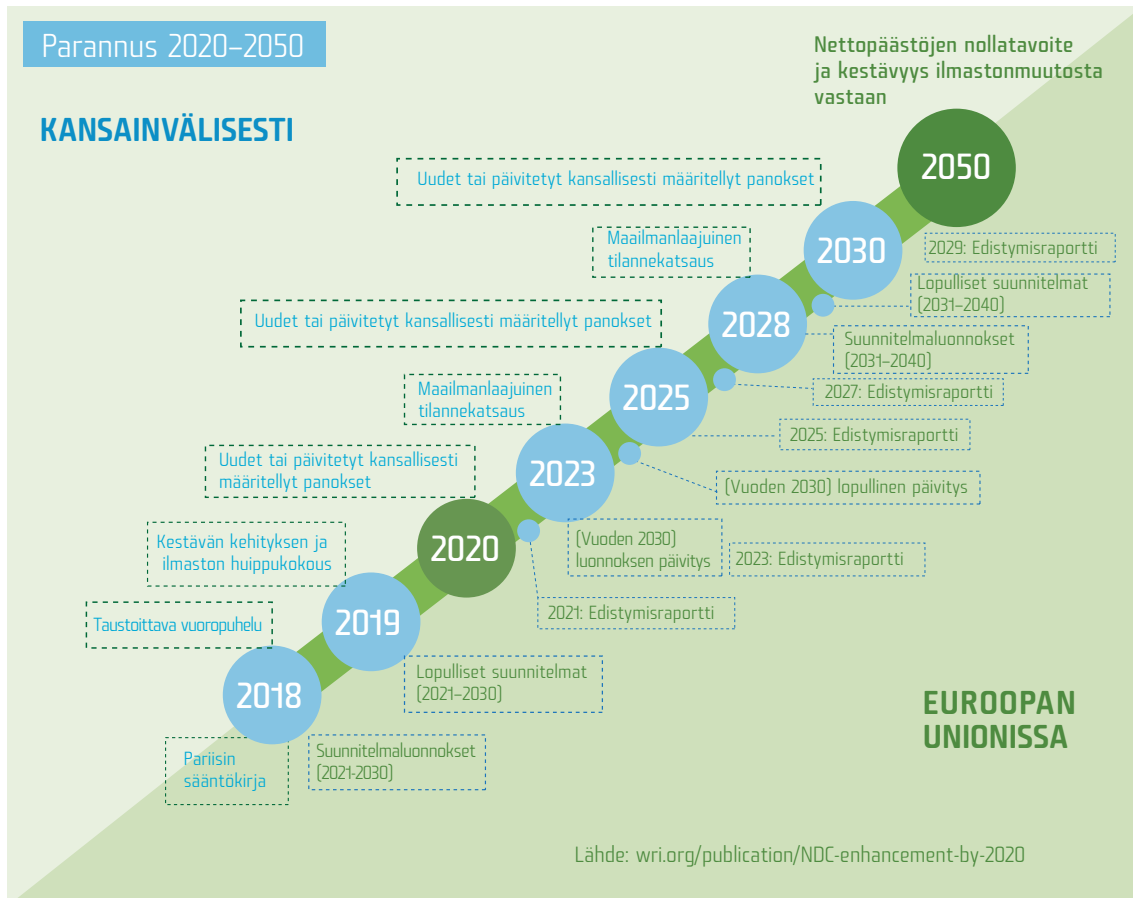
1. Taustaa 4
 - 1.1 Poliittika ja ilmastotoimet: mitä uutta Pariisin ilmastopimuksen jälkeen? 4
 - 1.2 Miksi ammattiliittojen tulisi huolehtia ilmaston hallinnasta? 6
 - 1.3 Ei oikeudenmukaista siirtymää ilman työntekijöiden osallistumista 8
 - 1.4 Selvitä, mikä sinulle on tärkeää 9
2. Tämän oppaan rakenne 10
3. Ay-liikkeen osallistumisen mittaaminen 10
4. Talouden monipuolistuminen ja teollisuuspolitiikka 16
5. Osaaminen siirtymän myötä 22
6. Hallinto ja työmarkkinasuhteet 28
7. Sosiaaliturva 34
8. Ammattiliittojen valmistelu ja aktivointi 40

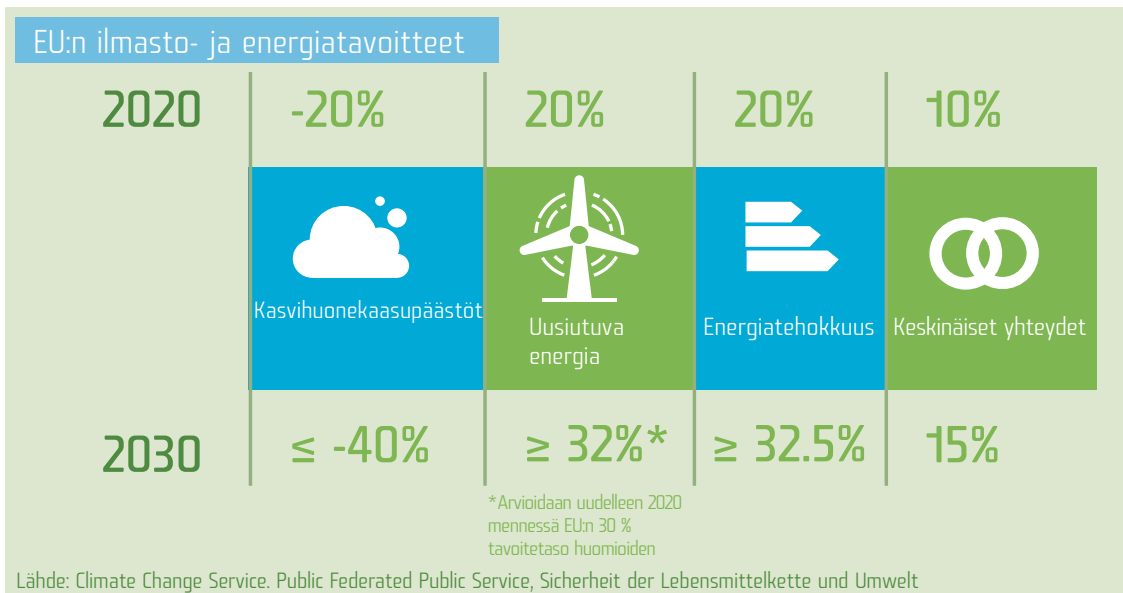
1. TAUSTAA

1.1 Poliittika ja ilmastotoimet: mitä uutta Pariisiin ilmastopimuksen jälkeen?

YK:n ilmastopimuksen 21. osapuolikokouksessa (COP 21) Pariisissa valtiot sitoutuivat estämään maapallon keskilämpötilaa kohoamasta yli 2 celsiusasteella esiteollisen kauden lämpötilojen yläpuolelle ja ponnistelemaan edelleen sen pitämiseksi alle 1,5 celsiusasteessa. Sitoutumisen myötä koko maailman yhteisenä tavoitteena on hiilineutraalius muutamassa vuosikymmenessä¹.

¹ Viittaa Pariisin sopimuksen 4 artiklan määritettyyn tavoitteeseen, jonka mukaan "kasviuonekaasupäästöjen ja kasviuonekaasunielujen välillä on tasapaino" ja jonka valtiot ovat sitoutuneet saavuttamaan "kuluva vuosikymmenen jälkipuoliskolla".

Tavoitteen saavuttamiseksi Pariisin ilmastopimukseen sisältyy järjestelmä, jonka kautta valtiot jättävät säännöllisin väliajoin kansallisesti määritellyt panoksensa (NDC). Niissä kuvataan tavoitteet sekä käytännöt ja toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi. Nämä panokset arvioidaan maailmanlaajuisella tasolla viiden vuoden välein. Kyseessä on siis maailmanlaajuinen järjestelmä, joka sisältää kansallisia toimintasuunnitelmia ja monenvälisiä arvioita. Järjestelmän ansiosta valtiot voivat suunnitella keskipitkän ja pitkän aikavälin koko talouden kattavia vähähiilisiä strategioita ja seurata tarkoin niiden toteutumista.

Euroopan unionin tasolla ilmastotavoitteet määräytyvät EU:n ilmasto- ja energiapolitiikan 2030 perusteella. Poliitikassa on asetettu kolme tavoitetta: kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen vähintään 40 prosenttia vuoden 1990 tasosta; uusiutuviesta lähteistä saatavan energian määrän lisääminen vähintään 27 prosenttiin energiankulutuksesta; ja vähintään 27 prosentin lisäys energiatehokkuuteen. Kansainvälisten velvoitteidensa täyttämiseksi Euroopan komissio julkaisi marraskuussa 2016 ”Puhdasta energiaa kaikille eurooppalaisille” -paketin, joka sisältää useita lainsäädäntöehdotuksia. Pakettiin sisältyy Euroopan energiaunionin hallintoa koskeva asetusluonnos, jolla tehostetaan Euroopan ilmasto- ja energiapolitiikan suunnittelua ja seurantaa yhdenmukaisesti kansallisten suunnitelmien pohjalta. Siinä esitetään myös velvoite suunnitella ”pitkän aikavälin hiilidioksidipäästöjen vähentämistä koskevat strategiat”² vuoteen 2050 asti³.

² Kansallinen hiilidioksidipäästöjen vähentämistä koskeva strategia voidaan määrittellä joukoksi toimenpiteitä, joilla pyritään vähentämään koko talouden hiili-intensiteettiä. Näillä toimenpiteillä voidaan muun muassa luoda vaihtoehtoja hiilidioksidipäästöjä tuottaville energialähteille, kehittää energiatehokkaampia prosesseja ja resurssitehokkaampia tuotantomenetelmiä sekä tehostaa hiilidioksidin talteenottoa, sitomista ja käyttöä. Pariisin ilmastopimuksen tavoitteiden mukaisesti hiilidioksidipäästöjen vähentämisstrategioiden olisi pyrittävä saavuttamaan hiilineutraalius mahdollisimman pian kuluvan vuosisadan jälkipuoliskolla.

³ Kaikkia näitä toimenpide-ehdotuksia käsitellään parhaillaan osana Euroopan lainsäädäntöprosessia. Tulevien kolmikantaneuvottelujen tuloksista riippuen Euroopan unionin yleisiä ilmastotavoitteita voidaan vahvistaa.

1.2 Miksi ammattiliittojen tulisi huolehtia ilmaston hallinnasta?

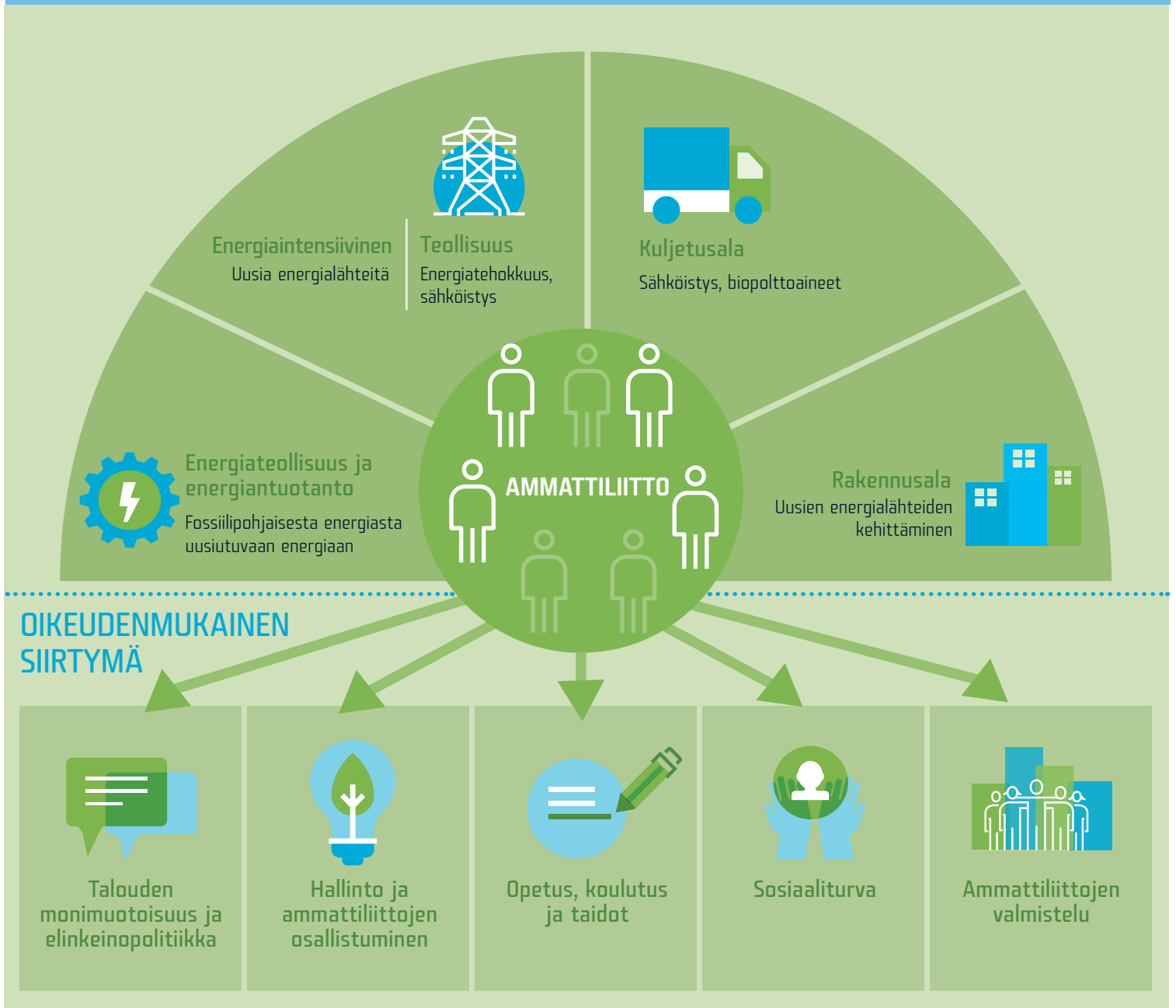
Siirtyminen vähähiiliseen talouteen muutaman vuosikymmenen aikana on haaste kaikille maille, myös Euroopan unionin jäsenvaltioille. Hiilidioksidipäästöjen vähentäminen taloudessa, joka on edelleen hyvin pitkälti riippuvainen fossiilisista polttoaineista, vaatii muun muassa kauaskantoisia muutoksia teollisuudessa ja teknologiassa, uusia energia- ja liiketoimintamalleja sekä kiertotalouden lisäämistä tuotanto- ja kulutustavoissa. Toisin sanoen Pariisin ilmastosopimuksen noudattaminen edellyttää syvällistä ja nopeaa muutosta tuotanto-, matkustus- ja kulutustavoissa.

Muutoksella on monenlaisia myönteisiä vaikutuksia. Se parantaa ilmanlaatua, vähentää energia-riippuvuutta ja luo uusia työpaikkoja. Lisäksi muutos on mahdollisuus vahvistaa eurooppalaista osaamista ja teknologisia valmiuksia ympäristöinnovaatioissa. Mahdollisuuksien täysi hyödyntäminen edellyttää investointeja ja vakaata politiikkaa⁴. Ilmastopolitiikan suunnittelu tuo työntekijöille lisäarvoa ensinnäkin niin, että se lisää varmuutta poliittisesta kehyksestä ja investoinneista, jotka ovat keskeisiä edellytyksiä vähähiiliseen talouteen siirtymiselle. Samalla se luo ja säilyttää laadukkaita työpaikkoja eri sektoreilla, tehdasteollisuus mukaan lukien.

Työntekijöiden näkökulmasta siirtymä muuttaa työmarkkinoita suuresti aiheuttaen sekä uusia riskejä että uusia mahdollisuuksia: uusia työpaikkoja syntyy mutta myös häviää, joitakin ammatteja korvautuu uusilla ja uusia pätevyys- ja taitoja on opittava. Muutoksella voi olla muita enemmän negatiivisia vaikutuksia joihinkin aloihin ja alueisiin, erityisesti niihin, jotka ovat riippuvaisia runsaasti hiilidioksidipäästöjä aiheuttavista aloista. Keskeistä ammattiliittojen toiminnassa on suunnitusten ennakointi ja varautuminen vaikutuksiin, joita niillä on työntekijöihin. Ilmaston hallinnan ja siihen liittyvien menettelytapojen suunnittelun avulla ammattiliitot voivat lisätä ymmärtämystään meneillään olevista muutoksista ja niiden vaikutuksista ilmastopolitiikkaan.

⁴ Euroopan komission mukaan EU:n vuoden 2030 ympäristö- ja energiatavoitteiden saavuttamiseksi on vuosina 2020–2030 investitava joka vuosi 379 miljardia euroa: investointeja tarvitaan pääasiassa energiatehokkuuteen, uusiutuviin energialähteisiin ja infrastruktuuriin. Euroopan komission tiedonanto « Puhdasta energiaa kaikille eurooppalaisille », COM(2016)860 lopullinen.

TYÖPAIKAT JA OIKEUDENMUKAINEN SIIRTYMÄ KOHTI PÄÄSTÖTÖNTÄ TALOUTTA

1.3 Ei oikeudenmukaista siirtymää ilman työntekijöiden osallistumista

YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelman Agenda 2030:n mukaisesti on erittäin tärkeää varmistaa työvoiman kannalta oikeudenmukainen siirtymä ja luoda säällisiä ja laadukkaita työpaikkoja. Ammattiliittojen osallistuminen päätöksentekoprosessiin on siksi erityisen tärkeää. Niiden merkitystä on korostettu sekä Euroopassa että ympäri maailmaa. Pariisin ympäristösopimuksen johdanto-osassa osapuolia kehoitetaan „ottamaan huomioon työvoiman kannalta oikeudenmukaisen siirtymän välttämättömyys“, mikä itsestään selvästi edellyttää työntekijöiden osallistumista. Kansainvälisen työjärjestö ILO:n suuntaviivoissa, jotka koskevat „oikeudenmukaista siirtymää kohti ympäristön kannalta kestävää taloutta ja yhteiskuntaa“, suositellaan ottamaan ammattiliitot mukaan vähähiilisen politiikan laatimiseen ja toteutukseen ja neuvottelemaan niiden kanssa „kaikilla mahdollisilla tasoilla ja kaikissa mahdollisissa vaiheissa“⁵. Euroopan komissio on korostanut vuonna 2015 antamassaan energiaunionipaketissa työmarkkinaosapuolten merkitystä ja kehottanut niitä sisällyttämään energiasiirtymän työmarkkinaosapuolten vuoropuheluun.

Vaikka ammattiliitot ovat vuosia kampanjoineet oikeudenmukaisen siirtymän puolesta, Pariisin ilmasopimukseen sitoutuneiden hiilestä jo pitkälti irtautuneiden maiden merkitystä ja osallisuutta ei aina tunneta tai ymmärretä. Kehittyvä hallintajärjestelmä merkitsee, että sidosryhmien tulee tuntee se voidakseen edistää sitä. Tässä oppaassa käsitellään useita Euroopan ammattillisen yhteisjärjestön EAY:n ilmastonmuutospolitiikan hankkeita⁶. Oppaan kaksi päätavoitetta on tiedottaa eurooppalaisille ammattiliitoille, mitä Pariisin ilmasopimus ja siihen liittyvä Euroopan unionin lainsäädäntö edellyttävät, ja valmistella ammattiliittoja ottamaan aktiivinen rooli hiilipäästöjen vähentämistä koskevien kansallisten strategioiden suunnittelussa ja toteutuksessa sekä oikeudenmukaisten siirtymäjärjestelyjen kehittämisessä.

⁵ http://www.ilo.org/global/topics/green-jobs/publications/WCMS_432859/lang-en/index.htm

⁶ Katso esimerkiksi EAY:n tutkimus ”Climate policies and industrial regions: a trade union perspective” (Ilmastopolitiikat ja teollisuusalueet: ay-liikkeen näkökulma) vuodelta 2016

1.4 Selvitä, mikä sinulle on tärkeää

Kaksivaiheinen hanke

| VAIHE 1 |

Kyselylomake ammattiliittojen osallistumisesta ilmastopolitiikan suunnitteluun

Euroopan ammatillisen yhteisjärjestön (EAY) jäsenille jaettiin kyselylomake, jotta saataisiin selville, mitä tähän mennessä on tehty työmarkkinaosapuolten ottamiseksi mukaan pitkän aikavälin hiilidioksidipäästöjen vähentämistä koskevien strategioiden kehittämiseen kansallisella tasolla. Lisäksi haluttiin saada käsitys ammattiyhdistysliikkeen vuoropuhelun kypsyydestä sekä tunnistaa ja jakaa mahdollisia hyviä käytäntöjä ja kokemuksia.

| VAIHE 2 |

Eri jäsenmaissa järjestettiin viisi työpajaa, joissa asiantuntijat ammattiliitoista ja muista asiaankuuluvista järjestöistä esittivät näkemyksiään, kuinka ilmastonmuutokseen liittyviä kysymyksiä tulee käsitellä ja siirtymää kohti vähähiilistä taloutta hallinnoida. Työpajoissa keskityttiin viiteen teemaan, jotka edustivat tärkeimpiä näkökohtia siirtymässä kohti vähähiilistä taloutta. Ne olivat ammattiliittojen näkemysten mukaisesti seuraavat:

Talouden monimuotoisuus ja elinkeinopolitiikka

Kuinka mahdollisuus luoda laadukkaita työpaikkoja voidaan maksimoida?

Hallinto ja ammattiliittojen osallistuminen

Kuinka siirtymää kohti vähähiilistä taloutta tulee käsitellä ja siihen liittyvää politiikkaa suunnitella työmarkkinaosapuolten välisessä vuoropuhelussa kansallisella tasolla?

Opetus, koulutus ja taidot

Kuinka siirtymään liittyviä taitotarpeita voidaan arvioida ja ennakoita työntekijöiden työllistymisen lisäämiseksi?

Sosiaaliturva

Mitä vaikutuksia nopealla hiilidioksidipäästöjen vähentämisellä voi olla sosiaaliturvajärjestelmiin ja kuinka niitä voidaan ennakoida?

Ammattiliittojen valmistelu

Kuinka ammattiliittojen jäseniä voidaan aktivoida ja valmistella osallistumaan siirtymään?

Syndex laati jokaista seminaaria varten tausta-asiakirjan, jonka pohjalta keskusteltiin osallistujien ja paikallisten sidosryhmien kanssa.

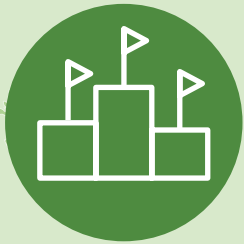
2. TÄMÄN OPPAAN RAKENNE

Tässä oppaassa esitellään ensin kyselyn tulokset yleiskuvan luomiseksi ay-liikkeen osallistumisesta ilmaston hallintaan EU:n jäsenmaissa. Toiseksi opas on jaettu viiteen osaan edellä mainittujen teemojen mukaisesti. Jokaisella osalla on sama rakenne: lyhyt johdanto teemaan, työpajoissa tunnistetut suositukset ja lopuksi esimerkkejä innoittavista aloitteista, joita Euroopan ammatillisen yhteisjärjestön EAY:n jäsenet ovat antaneet kyselylomakkeen vastauksissaan. Huomaa, että kattavampi luettelo parhaista käytännöistä julkaistaan Euroopan ammatillisen yhteisjärjestön EAY:n verkkosivustolla.

3. AY-LIIKKEEN OSALLISTUMISEN MITTAAMINEN

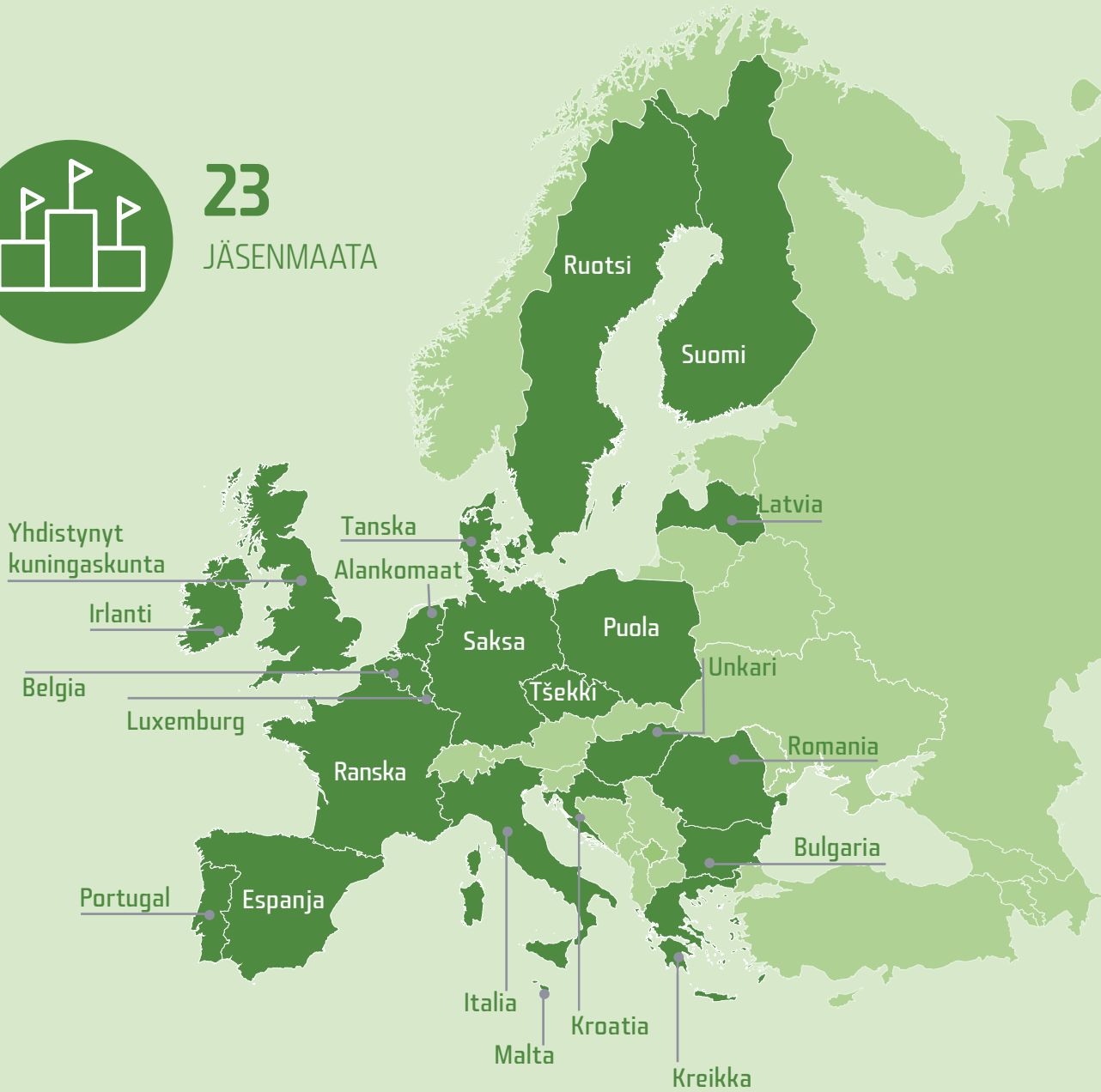

Osana tätä hanketta Euroopan ammatillinen yhteisjärjestö EAY pyysi sidosorganisaatioitaan vastaamaan kyselylomakkeeseen, jotta se saisi käsityksen, mitä EU-maissa oli tähän mennessä tehty ammattiliittojen ottamiseksi mukaan hiilidioksidipäästöjen vähentämistä koskevien kansallisten strategioiden kehittämiseen. Tämän kyselyn tavoitteena oli arvioida ammattiliittojen osallistumista ilmastopolitiikan suunnitteluun eri maissa, kerätä esimerkkejä ammattiliittojen aloitteista oikeudenmukaisen siirtymän toteuttamiseksi sekä arvioida ammattiliittojen sisäisiä valmiuksia suoriutua näistä tehtävistä. Kaikkiaan saatiin 22 vastausta 21 EU:n jäsenvaltiosta.

23

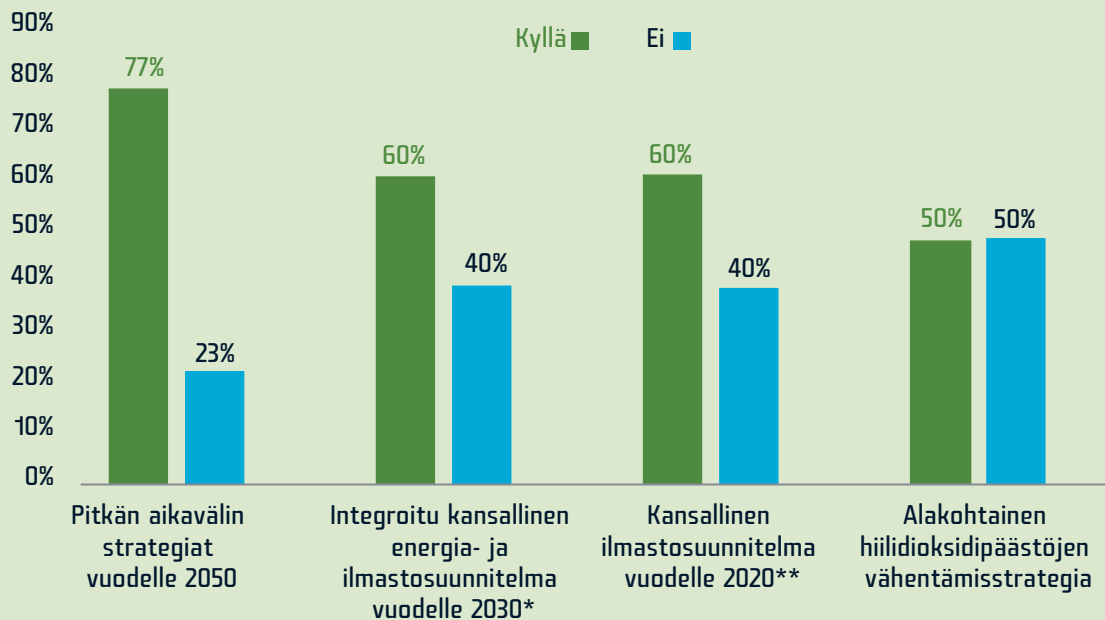
JÄSENMAATA

Ay-liikkeen osallistuminen ilmastopolitiikan suunnitteluun on kasvussa

Vuosien mittaan on ollut havaittavissa, että ammattiliitot osallistuvat yhä enemmän ilmastopolitiikan suunnitteluun. Tämä kasvu liittyy toisaalta niihin tärkeisiin vaikutuksiin, joita vähähiilisillä strategioilla on ja tulee olemaan talouteen ja työvoimaan, ja toisaalta siihen, että ammattiliitoissa on lisääntynyt tietoisuus siitä aktiivisesta roolista, joka niillä voi olla. Tämä suuntaus voi jatkua tulevina vuosina, sillä asetus energiaunionin hallinnosta edellyttää työmarkkinaosapuolten osallistumista vuotta 2030 koskevien kansallisten energia- ja ilmastosuunnitelmien laatimiseen.

Ammattiliittojen kuuleminen maissa, joissa on otettu käyttöön yksi tai useampi seuraavista strategioista

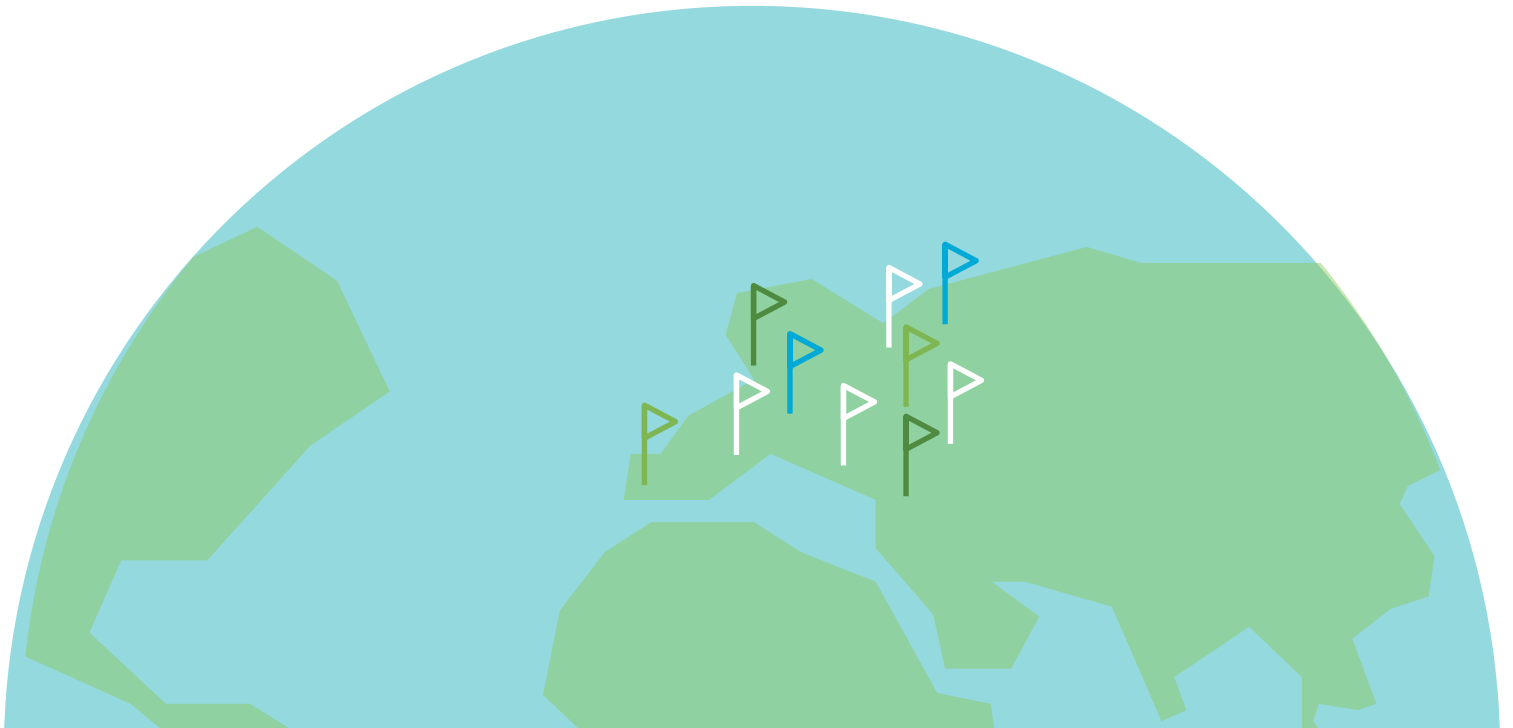
Huomautukset:

* Kansallisilla energia- ja ilmastosuunnitelmissä tarkoitetaan kansallisella tasolla suunniteltuja suunnitelmia, joilla pyritään määrittelemään, miten kukin maa täyttää EU:n vuoden 2030 ilmasto- ja energiatarvitteisiin liittyvät velvollisuutensa.

** Vuoden 2020 kansalliset ilmasto- ja energiasuunnitelmat ovat kunkin jäsenmaan laatimia strategioita niiden tavoitteiden toteuttamiseksi, jotka on asetettu ilmasto- ja energiapaketissa (3x20).

Ammattiliittojen osallistumisaste vaihtelee merkittävästi eri puolilla Eurooppaa

Monissa maissa neuvotteluja käydään joko pysyvien tai tilapäisten kolmikantaelinten kautta. Joissakin maissa tällaisissa erityiselimissä on muiden sidosryhmien lisäksi mukana ammattiliittoja. Esimerkiksi Ranskassa ekologisen siirtymän kansallinen neuvosto (CNTE) on foorumi dialogille, joka koskee ekologista siirtymää ja kestävästä kehitystä. Neuvoston puheenjohtajana toimii ympäristöministeri ja se kokoaa yhteen kansalaisjärjestöt, työmarkkinaosapuolet, asiantuntijat, alueviranomaiset ja parlamentin jäsenet. Neuvosto antaa kriittistä neuvontaa ympäristö- ja energia-alan lakiesityksiin liittyen. Suuria foorumeja on järjestetty myös Saksassa (ilmaston toimintasuunnitelman 2050 yhteydessä) ja Alankomaissa (kansalliset ja alueelliset energiasopimukset). Joissakin maissa ammattiliittoja kuullaan myös alakohtaisella tasolla, esimerkiksi Belgiassa vuoden 2050 skenaarioita laadittaessa. Muita osallistumismuotoja ovat neuvoo-antavat ryhmät (Belgia, Tanska, Irlanti, Ruotsin parlamentaarinen asiantuntijaryhmä), konferenssit, erityiset työpajat (Suomi) ja pyynnöt lähettää kirjallisia kannanottoja (Puola).

Ay-liikkeen osallistumista parannettava edelleen

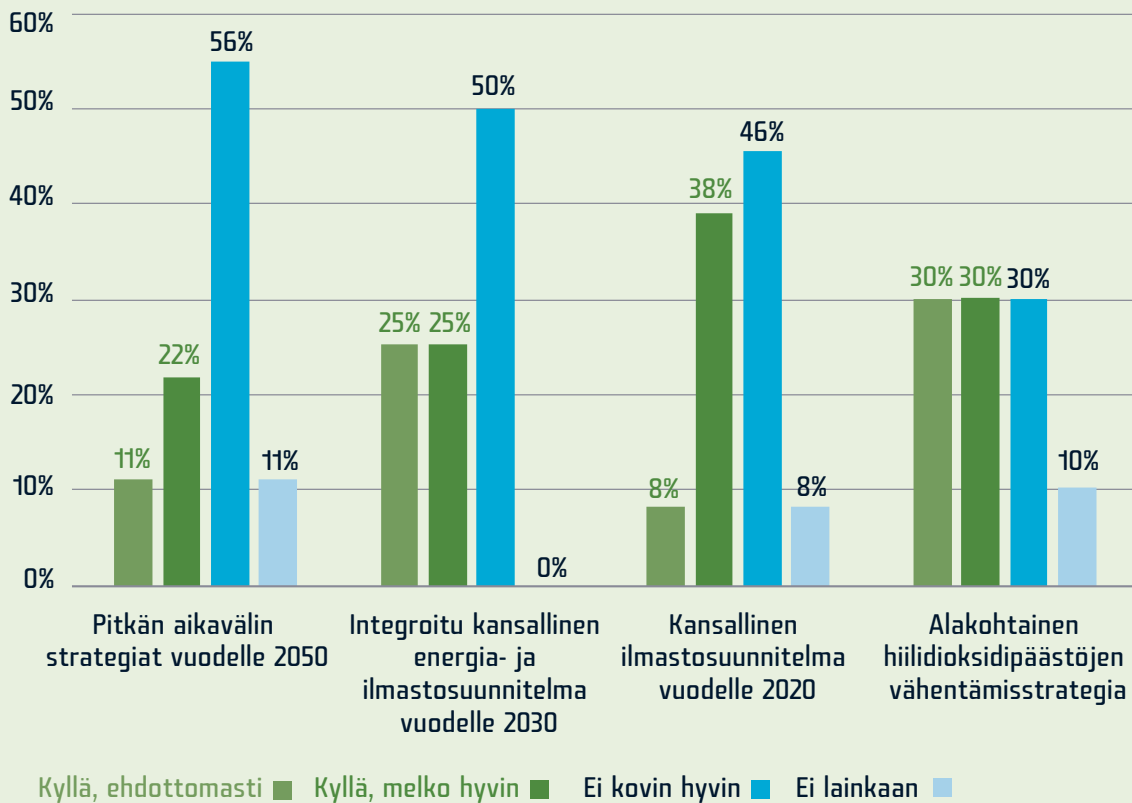
Joissakin jäsenvaltioissa ammattiliittoja ei edelleenkään kuulla ilmasto- ja energiapolitiikkaan liittyvissä kysymyksissä. Esimerkiksi Yhdistyneen kuningaskunnan, Kreikan ja Maltan ammattiliittojen edustajat ovat ilmoittaneet, että ne eivät ole osallistuneet keskusteluihin, jotka liittyvät niiden pitkän aikavälin kansallisiin hiilidioksidipäästöjen vähentämisstrategioihinsa.

Lisäksi kyselymme mukaan yli puolessa tapauksista ammattiliittojen ehdotuksia ei ole huomioitu täysin tai ei lainkaan. Joissakin maissa neuvottelut on kuvattu lähinnä muodollisuudeksi (Suomi). Tämä selittyy osittain sillä, että ammattiliittojen osallistumisaste on usein yhteydessä kansalliseen sosiaalisen vuoropuhelun kulttuuriin, joka voi poiketa muista maista poliittisista oloista riippuen (kuten Puolassa).

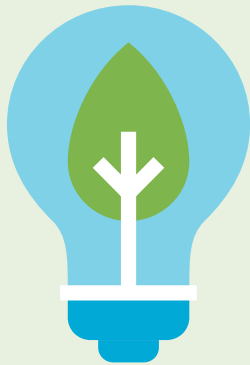
On tärkeää huomata, että ammattiliittojen osallistumista pidetään tehokkaimpana alakohtaisella tasolla. Vastaajien mukaan niiden mielipiteet huomioidaan osittain tai kokonaan 60 prosentissa tapauksista. Ammattiliitot toimivat ruohonjuuritasolla, ne ovat hyvin perillä toimialoistaan ja yrityksistä ja ne voivat antaa konkreettisia ja tehokkaita ratkaisuja. Ympäristökysymyksissä ammattiliittoja kuullaan kuitenkin vähiten (50 prosenttia) juuri alakohtaisella tasolla.

Kuinka arvioisit ammattiliiton osallistumisen tulosta?
Otettiinko ammattiliiton mielipiteet huomioon?

4. TALouden MONIPUOLISTUMINEN JA TEOLLISUUSPOLITIikka

Pariisin ilmastopimuksen asettamat kunnianhimoiset tavoitteet edellyttävät ennennäkemätöntä sosiaalista ja taloudellista siirtymää suhteellisen lyhyessä ajassa, ja maiden on pyrittävä mukautumaan ja uudistumaan kohti ”vihreämpiä” tuotanto- ja kulutusjärjestelmiä. Tämä siirtymäprosessi voi olla tärkeä teknologisen kehityksen, taloudellisen hyvinvoinnin ja työpaikkojen luonnin mutta myös sosiaalisten innovaatioiden kannalta. Siirtymän onnistuminen edellyttää kuitenkin vahvoja, vakaita ja yhdenmukaisia teollisuuspolitiikoita, jotka tähtäävät kehittyvien alojen tukemiseen. Tarvitaan myös perinteisempiä teollisuudenaloja, jotka ovat Euroopan taloudelle välttämättömiä ja jotka voivat toimia merkittävinä vetureina tehokkaampien ja kestävämpien tuotantoprosessien muodostamisessa.

Mikä vaikutus tällä kaikella on työvoimaan?

Makrotalouden tasolla siirtymällä vähähiiliseen talouteen odotetaan olevan alkukustannusten jälkeensä pieni mutta hyvä positiivinen kokonaisvaikutus työllisyyden ja talouden kasvuun keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä⁷. Tästä huolimatta siirtymä voi johtaa huomattaviin eroihin eri toimialojen ja alueiden välillä, niiden taloudellisesta erikoistumisesta riippuen.

Vihreät arvot vaikuttavat moniin talouden aloihin ja johtavat täysin uusien ammattien syntymiseen. Siirtymän odotetaan hyödyttävän erityisesti ympäristöaloilla toimivia yrityksiä. Investoinnit uusiutuvaan energiaan ja energiatehokkuuteen luovat työpaikkoja perustuotantoprosesseihin, tekniselle

⁷ Euroopan komission arvio EU:n vuoden 2050 etenemissuunnitelman työllisyysvaikutuksista esimerkiksi ennustaa bruttokansantuotteen lievää kasvua (2–3 %) vuoteen 2050 mennessä lähtötasoon verrattuna sekä työllisyysasteen nousua 0–1,5 % näkymistä riippuen.

alalle, kuljetusvälineisiin, julkisiin palveluihin ja rakennusosalalle sekä näiden toimitusketjuihin. Euroopan unionissa kokonaistyöllisyysasteen niin kutsutuilla “ekoteollisuuden aloilla” arvioidaan jo olevan 1–2 prosenttia Euroopan kokonaistyöllisyydestä (4,2 miljoonaa työpaikkaa)⁸. Joissakin maissa (kuten Saksassa ja Yhdysvalloissa) ympäristösektori on jo suurempi kuin ilmailu- ja puolustusteollisuus. Joillakin aloilla työllisyysdynamiikka on erittäin voimakasta (uusiutuvat energialähteet, lämpöä ja energiaa säästävät laitteet, jätehuolto). Tätä kehitystä on jatkettava tulevina vuosina. Euroopan komission mukaan uusiutuvien energialähteiden alalla on mahdollista luoda 3 miljoonaa työpaikkaa vuoteen 2020 mennessä⁹.

Siirtymän odotetaan myös aiheuttavan uusia riskejä esimerkiksi runsaasti hiilidioksidipäästöjä aiheuttaville aloille. Nämä riskit saattavat liittyä tiettyjen tuotteiden alhaisempaan kysyntään, suurempiin investointitarpeisiin tiukempien ympäristöstandardien täyttämiseksi sekä hiilen hinnan nousuun. Kansainvälisellä tasolla EU:n yritysten kilpailukyky voi vaarantua, mikä lisää hiilivuodon riskiä. Joillakin aloilla uusien teknologioiden kehittäminen voi johtaa tuotantoprosessien suurempaan automatisointiin, mikä puolestaan vähentää työntekijöiden tarvetta. Jos näitä riskejä ei hallinnoida asianmukaisesti, ne voivat johtaa uudelleenjärjestelyihin, joukkovähentämissiin tai jopa tehtaan sulkemisiin.

Viimeisenä mutta ei vähäisimpänä siirtymä voi vaikuttaa myös työpaikkojen laatuun. Siirtymä edistää korkeakoulutusta vaativien työpaikkojen, mutta myös keskiasteen ja matalan koulutuksen työpaikkojen kysyntää, mikä voi merkitä huonompia työolosuhteita ja lisätä työterveys- ja -turvallisuusriskejä. Siirtymä voi merkitä myös muutosta kohti hajanaisempaa talousjärjestelmää, jossa työehtosopimukset ja ammattijärjestöjen edustus ovat heikompia.

⁸ Lähde: Eurostat

⁹ KOMISSION YKSIKÖIDEN VALMISTELUASIAKIRJA Vihreän kasvun työllistämispotentiaalin hyödyntäminen (SWD(2012)0092), lopullinen

Suosituksset

Vähähiilinen teollisuuspolitiikka on keskeinen edellytys oikeudenmukaisten siirtymäjärjestelyjen toteuttamiselle. Työntekijäjärjestöjen tulisi:

1. Edistetään teollisuuspolitiikkaa

Edistää sellaisten integroitujen teollisuuspolitiikkojen hyväksymistä, jotka ovat kestäväen kehityksen tavoitteiden mukaisia, antavat alalle selkeitä strategisia tavoitteita, takaavat vakaat sääntelylliset, rahoitukselliset, verotukselliset ja oikeudelliset puitteet sekä mahdollistavat vihreiden ja säällisten työpaikkojen luomisen.

3. Edistetään investointeja puhtaisiin teknologioihin

Edistää eurooppalaisia ja kansallisia julkisia ja yksityisiä investointeja vihreisiin teknologioihin eurooppalaisten tutkimus- ja kehitysohjelmien avulla (esim. Horisontti 2020, Hiili- ja terästudkimusrahoisto, uusi ETS-päästökauppadirektiiviin perustuva innovaatorahasto) sekä eurooppalaisten hiilipäästöttömien ja matalapäästöisten teknologiayhteisöjen luomista. Edistää ammattiliittojen osallistumista näiden rahastojen ja instituutioiden hallinnointiin.

2. Edistetään teknologisia innovaatioita ja T & K-investointeja

Edistää teknologisia innovaatioita sekä tutkimus- ja kehitysinvestointeja puhtaaseen energiaan, energiaa säästäviin tekniikoihin sekä vihreämpiin ja tehokkaampiin teollisuusprosesseihin, erityisesti energiaintensiivisillä teollisuudenaloilla. Näiden politiikoiden tulisi olla hyökkäyskannalla pyrkimyksenä levittää vähähiilisten teknologioiden käyttöä, jotta voidaan vastata haasteisiin, joita EU:n ulkopuolisten maiden aggressiiviset ja kunnianhimoiset vähähiiliset politiikat asettavat. Niiden tulisi kuitenkin myös sisältää suojakeinoja EU:n tuotannonalojen suojaamiseksi hiilivuodon riskiä vastaan.

4. Edistetään talouden monipuolistamista

Edistää talouden monipuolistamista sekä sellaisten politiikkojen ja toimien hyväksymistä, jotka mahdollistavat oikeudenmukaisen siirtymän työntekijöille, suosivat investointeja kasvualoilla, edistävät teknologisia innovaatioita ja tarjoavat keinot (taloudelliset, sosiaaliset) varmistaa oikeudenmukaisen siirtymän työntekijöille niillä alueilla ja toimialoilla, joihin siirtymä eniten vaikuttaa. Tähän liittyen toimia voidaan tehdä myös „Coal Regions in Transition“ -alustalla¹⁰.

¹⁰ <https://ec.europa.eu/energy/en/events/conference-coal-regions-transition-platform>

Euroopan teollisuudenaloilla tapahtuvan muutoksen edistäminen ja säällisten työpaikkojen luominen vihreässä ja vähähiilisessä taloudessa¹¹

RUOTSISSA

Ilmastopolitiikan puitteet

(Koostuu kolmesta pilarista: ilmastolaki, ilmastotavoitteet ja ilmastopoliittinen neuvosto)

Hyväksytty kesäkuussa 2017

Ruotsissa kesäkuussa 2017 käyttöön otettu ilmastopolitiikka (joka koostuu kolmesta pilarista: ilmastolaista, ilmastotavoitteista ja ilmastopoliittisesta neuvostosta) asettaa kunnianhimoisen tavoitteen kasvihuonekaasujen nettopäästöjen vähentämisestä nolnaan vuoteen 2045 mennessä. Strategian kehitti monen tahon muodostama ympäristötavoitteiden toimikunta, ja eri toimijat, myös ammattiliitot, ovat osallistuneet keskusteluihin. Samanaikaisesti on viime vuosien aikana käynnistetty lukuisia tutkimus- ja kehityshankkeita koskien vähähiilisiä teknologioita eri aloilla (liikenne, metalliteollisuus, kemikaalit), erityisesti aluetasolla. Esimerkiksi Norrbottenin läänissä on käynnistetty lukuisia metallurgiaan ja liikenteeseen liittyviä hankkeita:

- Kaivosyhtiö LKAB rakensi ULCOS-hankkeeseen liittyen kokeellisen masuunin, jonka tarkoituksena on tehdä tutkimusta huippukaasun kierrätyksestä. Työn myötä on havaittu prosessissa syntyvien päästöjen vähenneen mahdollisesti 24 prosentilla ja hiilidioksidin talteenotossa 76 prosentilla.
- Euroopan Horisontti 2020 -ohjelmasta rahoitetun STEPWISE-hankkeen ansiosta Swerea MEFOS -tutkimuslaitokseen on rakennettu laitos, joka muuntaa masuunikaasut vety- ja typpipitoiseksi polttoaineeksi. STEPWISE-hankkeen tavoitteena on vähentää teräksen valmistuksesta syntyviä hiilidioksidipäästöjä nykyisestä noin 2 tCO₂/t terästä alle 0,5 tCO₂/t terästä poistamalla hiilidioksidi masuunikaasusta. Yleisenä tavoitteena on turvata työpaikat erittäin kilpailukykyisessä Euroopan terästeollisuudessa, joka työllistää 360 000 ammattitaitoista henkilöä ja jonka vuotuinen liikevaihto on 170 miljardia euroa.
- Kuljetusallalla merkittävin hanke oli kaasutuslaitos Svenskt Förgasningscentrum. Sen tavoitteena oli tuottaa puusta tai mustalipeästä (puutavaran ja paperiteollisuuden sivutuote) lämpökemian avulla synteettistä kaasua, joka jäädytyksen ja käsittelyn jälkeen voidaan muuntaa biopolttoaineeksi ja käyttää tuottamaan energiaa ja lämpöä sekä uusiutuvia kemikaaleja.

¹¹ Weitere Beispiele gewerkschaftlicher Initiativen für einen gerechten Übergang siehe EGB-Website

ITALIA

Novamont

Italialainen kemianteollisuuden yritys

Perustettu vuonna 1989

Vuonna 1989 perustettu Novamont on kemianteollisuuden yritys. Novamontin päätuotteita ovat biohajoavat ja kompostoitavat biomuovit (joita käytetään esimerkiksi muovipussien tai kynien valmistukseen), biovoiteluaineet ja -rasvat (koneisiin ja teollisiin prosesseihin) sekä biokosmetiikka. Yhtiön taloudellinen malli perustuu kiertotalouteen, uusiutuvien energialähteiden käyttöön (fossiilisten polttoaineiden sijaan) ja paikallisten alueiden uudistamiseen. Neljä Novamontin biojalostamo toimii hylätyillä kilpailukykyä menettäneillä teollisuusalueilla, jotka ovat näin saaneet uuden elämän. Tuotantoprosessissa ne käyttävät paikallisia raaka-aineita, vähäistä tuotantopanosta edellyttäviä viljelykasveja, jätteitä jne. Yrityksen tutkimustoiminnan olennainen osa on sellaisten kotoperäisten viljelykasvien tunnistaminen, joita voidaan viljellä kastelemattomilla mailla marginaalisilla alueilla maaperän ominaispiirteitä hyödyntäen ja maaperän hedelmällisyyttä lisäten ja samalla käyttäen mahdollisimman tehokkaasti jätteet. Vuonna 2016 yrityksen liikevaihto oli 170 miljoonaa euroa ja se työllisti yli 600 työntekijää, joista 20 prosenttia työskenteli Novamontin tutkimus- ja kehitystoiminnassa.

2016

170M€

Liikevaihto

600+

Työntekijät

20%

T & K

RANSKA

Vénissieux-kuljetuskalusto (Bosch-ryhmä)

2009

Vuonna 2009 saksalainen Bosch-konserni päätti sulkea Vénissieuxissa (Ranskassa) sijainneen kuljetusvälineiden tuotantolaitoksensa. Ammattiliitto aktivoitui ja neuvotteli yrityksen hallituksen kanssa mm. eurooppalaisessa yritysneuvostossa (EWC). Eri kumppaneiden, kuten ulkopuolisen asiantuntijan Syndexin ja alueviranomaisten, tuella perustettiin komitea, joka koostui yritysten edustajista sekä kansallisista ja paikallisista ammattiliitoista. Tavoitteena oli löytää ratkaisu työpaikkojen säilyttämiseen Vénissieuxissa (etsiä ulkoista kumppania ja vaihtoehtoja tuotantoa). Vuoden työn päätteeksi tehdas päätettiin muuttaa aurinkopaneelitehtaaksi ja työntekijöitä uudelleenkoulutettiin. Vénissieuxissa pystyttiin säilyttämään yhteensä 400 työpaikkaa (900 työpaikasta). Vuonna 2017 aurinkokennojen teollinen valmistus Vénissieuxissa kuitenkin päättyi johtuen lähinnä aurinkokennoalan kriisistä koko EU:ssa.

5. OSAAMINEN SIIRTYMÄN MYÖTÄ

Siirtymisen vähähiiliseen talouteen odotetaan vaikuttavan voimakkaasti osaamiseen ja taitoihin. Siirtymä voi vaikuttaa suureen joukkoon työntekijöitä, joiden tarvitsee opetella uusia taitoja. Entisille taidoille ei välttämättä enää ole kysyntää. Oikeudenmukaisen siirtymän turvaaminen edellyttää ammatillisen koulutuksen ja muiden koulutusjärjestelmien mukauttamista, mutta myös aktiivista työmarkkinapolitiikkaa, joka kohdistuu työpaikkojen luomiseen, koulutukseen ja elinikäiseen oppimiseen.

- Vihreän siirtymän myötä syntyy täysin uusia ammatteja. Yrityksillä on oltava käytössään tarvittavat taidot, jotta ne voisivat kehittää taloudellista malliaan. Pätevän työvoiman rekrytointi on keskeinen edellytys innovoinnille ja kilpailukyvyille. Monilla aloilla on jo tunnistettu, että ammattitaitoisesta työvoimasta on pulaa, mikä viivästyttää tai vaikeuttaa siirtymäprosessia.
- Uusien säännösten käyttöönotto ja uusien teknologioiden tai uusien tuotteiden kehittäminen johtavat asteittain kohti vihreämpää taloutta kaikilla aloilla. Tämä vaikuttaa lukuisiin nykyisiin ammatteihin, siihen, millaisia taitoja niissä vaaditaan, sekä työn organisointiin. Tiettyjen osaamisprofiilien kysyntä vähenee. Tällaiset kehityssuunnat edellyttävät pätevyysvaatimusten ja koulutuksen sisällön mukauttamista sekä elinikäisen oppimisen kehittämistä.

Työntekijöiden näkökulmasta asiaankuuluvien taitojen hankkiminen, päivittäminen ja kehittäminen on tehokkain tapa taata työllistyminen ja työpaikan löytäminen ja/tai säilyttäminen¹².

- Hiilidioksidipäästöistä riippuvaisilla alueilla siirtymävaiheessa syntyy haasteita työntekijöiden uudelleen koulutuksen suhteen. Haasteena on myös työntekijöiden uudelleensijoitus taantuneilta aloilta kasvaville aloille. Ammatteja, jotka vastaavat uudelleensijoitettavien henkilöiden osaamista, on vielä tunnistettava. Esimerkiksi perinteisen energia-alan työntekijöitä on paljon vaikeampi uudelleen kouluttaa tuulivoima-alalle kuin telakkatyöläisiä.

¹² Eräs keskeisimmistä kysymyksistä. Euroopan ammatillisen koulutuksen kehittämiskeskukseen Cedefopin vuonna 2015 teettämän eurooppalaista osaamista ja työllisyyttä koskevan tutkimuksen (European Skills and Jobs Survey) mukaan 30 prosentilla eurooppalaisista työntekijöistä on ammatillista pätevyyttä, joka ei sovi heidän työnsä edellyttämiin taitoihin. 45 prosenttia täysi-ikäisistä työntekijöistä EU:ssa katsoo, että heidän taitojaan voitaisiin paremmin kehittää tai hyödyntää työssä..

Suosituksset

Ammattijärjestöillä voi olla ratkaiseva merkitys vähähiiliseen talouteen siirtymiseen liittyvien tarpeiden arvioimisessa ja ennakoinnissa. Työpaikalla ne osallistuvat tarpeiden tunnistamiseen ja työntekijöiden tietoisuuden lisäämiseen, edistävät muutoksia käyttäytymisessä ja levittävät tietoisuutta etenkin elinikäisen oppimisen merkityksestä. Virallisen tai epävirallisen vuoropuhelun eri tasot (koko Euroopassa sekä kansallisilla, alueellisilla, paikallisilla ja alakohtaisilla tasoilla) ennakoivat tulevia muutoksia ja edistävät säännöllistä tiedonkulkua koulutusjärjestelmissä ja osallistuvat koulutuksen ja työllisyyden poliittisten tavoitteiden määrittelyyn¹³. Hiilidioksidivaltaisilla alueilla ne ovat mukana määrittelemässä ratkaisuja, joilla pyritään minimoimaan siirtymän sosiaaliset vaikutukset.

Edistääkseen oikeudenmukaista siirtymää työntekijöiden kannalta ammattiliittojen tulisi:

1. Edistetään kansallisten koulutusstrategioiden kehittämistä

Edistää kansallisten koulutusstrategioiden kehittämistä eurooppalaisten ja kansallisten vähähiilisten elinkeinopolitiikkojen pohjalta ja vaatia koulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestelmien ja ohjelmien varhaista mukauttamista, edistää työpaikkojen luomista ja hyödyntää entistä paremmin hiilidioksidipäästöjen vähentämisprosessissa syntyviä mahdollisuuksia.

2. Neuvotella sopimuksista, joiden tarkoituksena on kartoittaa taitotarpeet

Neuvotella sektori- ja yritystasolla sopimuksista, joilla pyritään kartoittamaan osaamistarpeiden tuleva kehitys ja edistämään elinikäistä ammatillista oppimista etenkin aloilla, joihin siirtymä ensisijaisesti vaikuttaa, kuten rakennus-, kuljetus-, autoteollisuus- ja energia-alalla sekä tehdasteollisuudessa. Niiden olisi myös edistettävä alakohtaisten osaamisneuvostojen perustamista. Osa toimenpiteistä voidaan rahoittaa eurooppalaisista varoista, kuten Euroopan sosiaalirahastosta (ESF) tai EU:n päästökauppajärjestelmään (EU ETS) liittyvistä kansallisista varoista.

¹³ Katso ETUC, BUSINESSEUROPE, CEEP, UEAPME, Skills needs in greening economies, 2014. <https://resourcecentre.etuc.org/Skills-needs-in-greening-economies-102.html>

3. Käytä ETUC-opasta ”Rakenneuudistukset ja kollektiiviset toimivaltuudet” kollektiivisia neuvotteluja varten

Käyttää ja ottaa käyttöön EAY:n opas ”Rakenneuudistukset ja kollektiiviset taidot” työkalupakiksi työehtosopimusneuvotteluissa ammatillisten koulutusohjelmien yhteydessä ja taitojen kehittämisessä yleisesti ottaen¹⁴ ¹⁵.

5. Tunnista sekä haasteet että mahdollisuudet

Sellaisilla aloilla ja alueilla, joihin muutos vaikuttaa eniten, tunnistetaan haasteita ja mahdollisuuksia, jotka liittyvät hiilidioksidipäästöjen vähentämisprosessiin, ja edistetään aloitteita, joilla pyritään uudelleen kouluttamaan työntekijöitä ja siirtämään työntekijöitä kehittyville aloille. Maissa, joiden bruttokansantuote asukasta kohden on alle 60 prosenttia EU:n keskiarvosta, nämä toimenpiteet voidaan rahoittaa erityisesti EU:n päästökauppajärjestelmän uudesta Euroopan modernisointirahastosta tai EU:n päästökauppajärjestelmään (EU ETS) liittyvistä kansallisista varoista.

4. Käytä tiedotus- ja kuulemismekanismeja

Yrityksissä sekä koko Euroopassa että kansallisella tasolla käytetään tiedotus- ja kuulemismenettelyjä, jotta voitaisiin paremmin varautua strategiaan, taloudellisiin ja teknologisiin muutoksiin sekä vaikutuksiin, joita niillä on osaamiseen ja taitoihin. Seurataan yrityksen koulutuspolitiikkaa ja korostetaan sitä, että yrityksen sosiaalisen vastuun raportointiin tulee sisältyä raportteja niistä toimista, joita yrityksellä on työntekijöiden koulutuksen tai uudelleen koulutuksen suhteen liittyen ilmasto- ja energiapolitiikkaan.

¹⁴ https://www.etuc.org/sites/www.etuc.org/files/CESguideRestruc-EN_1.pdf

¹⁵ Katso myös ETUC, Revisiting restructuring, anticipation of change and workers participation in a digitalised world; https://www.etuc.org/sites/www.etuc.org/files/publication/files/revisiting-restructuring-en_new2.pdf

Taitojen ennakointi ja työmarkkinakelpoisuuden parantaminen

RANSKA

Pariisin vihreä kaupunkikehityssuunnitelma (ECECLI)¹⁶

Ranskan Île-de-Francen alue alkoi suunnitella uuden liikenneverkon rakentamista suuremmalle Pariisille.

2017

Vuonna 2017 Île-de-Francen alueella Ranskassa aloitettiin uuden liikenneverkon rakentamisen suunnittelu Suur-Pariisiin. "Suur-Pariisin hanke" -nimellä tunnettuun hankkeeseen sisältyi kunnianhimoinen vihreän kaupungin kehittämissuunnitelma. Liikenneinfrastruktuuriin, rakennuksiin ja kunnostustöihin tehtyjen investointien arvioidaan olevan yhteensä 26 miljardia euroa. Prosessin aikana useat organisaatiot, mm. ammattiliitot, ovat todenneet, että alueellisesta kehityssuunnitelmasta puuttuu sosiaalinen puoli ja että suunnitelman mahdollisia vaikutuksia työpaikkoihin sekä taito- ja pätevyystarpeisiin ei ole arvioitu. Tämän seurauksena perustettiin asiantuntijaryhmä (Fondaterra-Syndex) tekemään ennakoivaa tutkimusta mainituista seikoista. Se keskittyi erityisesti viiteen sektoriin (liikenne, autoteollisuus, vesihuolto, energia ja jäte). Asiantuntijaryhmän tavoitteena oli ennakoida muutoksia ja tiedottaa työmarkkinaosapuolten ja viranomaisten toimintasuunnitelmista henkilöstöpolitiikan osalta koskien työllisyyden kehittämistä, osaamista ja koulutusta. Työn tuloksena on ollut joukko suosituksia ja toimia, jotka on suunniteltu edistämään kehitystä.

¹⁶ <http://www.dreee.ile-de-france.developpement-durable.gouv.fr/publication-de-l-etude-prospective-ececli-35-a2166.html>

BULGARIA

Työvoiman osaamisen arviointijärjestelmän kehittäminen alojen ja alueiden mukaan vuosien 2009 ja 2014 välillä

Bulgariassa vuosina 2009–2014 Bulgarian teollisuusliitto toteutti yhteistyössä ammattiyhdistysliittojen CITUB:n ja Podkrepan kanssa hankkeen, jonka aiheena oli “Työvoiman osaamisen arviointijärjestelmän kehittäminen toimialoittain ja alueittain”. Hanke, joka liittyi Euroopan komission aloitteeseen ESCO-luokituksen perustamisesta, johti tutkimuksiin 40 toimialalla ja lukuisten ekologiseen siirtymävaiheeseen liittyvien osaamisprofiilien tunnistamiseen. Lopullisena tavoitteena oli osaamisprofiilien integrointi olemassaolevaan keskiasteen koulutukseen, yliopisto-ohjelmiin ja koulutusmoduuleihin¹⁷.

40

Toimialalla

TANSKA

Lindø Offshore Renewables keskus (LORC)

Tanskassa perustettiin usean telakan sulkemisen myötä merkittävä uudelleen koulutusohjelma, joka toteutettiin ammattiliittojen tuella. Ohjelman ansiosta perustettiin **Lindø Offshore Renewables Center (LORC)** sekä tutkimus-, kehitys- ja koulutuskeskus, jossa voidaan testata ja tuottaa merituulivoimaan liittyvää teknologiaa. Ammattiliitot liittyvät läheisesti keskuksen hallintoon, sillä LORC:n hallituksessa on Tanskan ammattiliittojen edustajia¹⁸.

¹⁷ <https://en.mycompetence.bg>

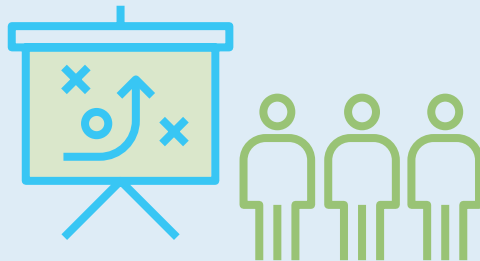
¹⁸ <http://www.lorc.dk>

PORTUGAL

Ammattikoulutusjärjestelmän mukauttaminen Portugalissa

Portugalissa mukautetaan kansallisia tutkintojen viitekehyksiä ja tutkintoluetteloita ympäristöalan kehittämiseksi ja kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Kansallinen tutkinto- ja ammattikoulutusjärjestö (ANQEP) on luonut uusia "osaamisstandardeja", jotka vastaavat vihreän talouden (uusiutuvan energian, ympäristönhallinnan jne.) luomiin työpaikkoihin. Käyttöön on otettu myös uusia lyhyitä koulutusmoduuleja, joilla pyritään vaikuttamaan niiden työntekijöiden pätevyyteen, joiden työn sisältöön ilmastomääräykset voivat vaikuttaa. Työllisyys- ja ammattikoulutusinstituutin (IEFP) tehtävänä oli mukauttaa ammatillisen koulutuksen ja elinikäisen oppimisen ohjelmien sisältöä. Koska portugalilaisen tutkintojärjestelmän hallinnointi on kolmikantainen, ammattiliitot, kuten vihreissä työllisyyskysymyksissä hyvin aktiivinen CGTP-IN¹⁹, on otettu mukaan prosessiin ja niiltä on pyydetty neuvoa-antavia lausuntoja.

¹⁹ Katso esimerkiksi ilmastotyöpaikkoja koskeva kampanja osoitteessa:

<http://www.globalclimatejobs.org/wp-content/uploads/2017/10/Empregos-para-o-Clima-relatório-completo.pdf>

6. HALLINTO JA TYÖMARKKINASUHTEET

Pariisin ilmastopimuksen täytäntöönpano edellyttää kunnianhimoisen ilmastopolitiikan ja sellaisten strategioiden suunnittelua, jotka tähtäävät hiilidioksidipäästöjen vähentämiseen keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä. Tällaiset strategiat tarjoavat keinon käsitellä ilmastomuutoksen monimutkaisia, toisistaan riippuvaisia, rakenteellisia ja pitkän aikavälin haasteita. Niillä on tekninen tehtävä poliittisessa prosessissa, sillä niiden avulla määritellään tavoitteet ja skenaariot ja tunnistetaan strategiset valinnat, niiden vaikutukset ja riskit. Ne toimivat myös vertailukohtana, johon nähden politiikkaa ja edistymistä voidaan arvioida ja mukauttaa ajan myötä. Lopulta suunnitelma voi toimia myös työkaluna, joka ohjaa sidosryhmien yhteisymmärryksen rakentamista, sillä se voi auttaa ratkaisemaan mahdollisesti merkittäviä konflikteja sidosryhmien välillä.

Ammattiliittojen osallistuminen keskipitkän ja pitkän aikavälin hiilidioksidipäästöjen vähentämisstrategioiden määrittelyyn on ratkaisevan tärkeää oikeudenmukaisen siirtymän varmistamiseksi työntekijöiden kannalta. Kuten kansainvälisen työjärjestö ILO:n oikeudenmukaista siirtymää koskevissa suuntaviivoissa todetaan: “kestävä kehitys on mahdollista vain työelämän aktiivisella osallistumisella. Hallitukset, työnantajat ja työntekijät eivät ole passiivisia sivustakatsojia, vaan muutoksentekijöitä, jotka voivat kehittää uusia toimintatapoja ympäristön suojelemiseksi (...), köyhyyden poistamiseksi ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämiseksi tukemalla kestävän kehityksen yrityksiä ja luomalla ihmisarvoista työtä kaikille.”

Ammattiliittojen osallistumista päätöksentekoprosessiin on ennakoitu sekä Euroopassa että muualla maailmassa. Tällä hetkellä ei kuitenkaan ole ennalta määriteltyä institutionaalista kehystä, joka ohjaisi tätä osallistumista. Ammattiliittojen osallistumismuodot vaihtelevat suuresti eri jäsenvaltioissa. Vaikka ammattiyhdistysten osallistuminen on lisääntymässä, se ei kuitenkaan ole vielä niin voimakasta ja tehokasta kuin se voisi olla ja riippuu usein kansallisen sosiaalisen vuoropuhelun kulttuurista. Ammattiliittojen on toimittava osallistumisensa yhdenmukaistamiseksi ja virallistamiseksi. Kuten ILO:n suuntaviivoista ilmenee:

- Sosiaalisen vuoropuhelun on oltava olennainen osa päätöksentekoprosessia. Riittävää, tietoista ja jatkuvaa kuulemistä tulisi käydä kaikkien asiaankuuluvien sidosryhmien kanssa.
- Institutionaalisia järjestelyjä on mukautettava, jotta sidosryhmät voivat osallistua kaikilla tasoilla: kansainvälisellä, kansallisella, alueellisella, alakohtaisella ja paikallisella. Alueellinen ulottuvuus on erityisen tärkeää. Alueet ja kaupungit ovat siirtymän eturintamassa. Ne voivat vaikuttaa hiilidioksidipäästöjen vähentämisen prosessin vauhtiin toimillaan, jotka koskevat energiantarvetta (liikennepolitiikka, rakennusten energiatehokkuus jne.) ja energiantuotantoa. Monet niistä ovat myös riippuvaisia erittäin energiantensiivisistä toimialoista ja siirtymä voi vakavasti vaikuttaa niiden talouteen.
- Neuvotteluissa on käsiteltävä kaikkia hiilidioksidipäästöjen vähentämisen prosessin keskeisiä alueita ja erityisesti makrotalouspolitiikoita, alakohtaisia politiikoita sekä teollisuus- ja yrityspolitiikoita, osaamisen kehittämistä, työturvallisuutta ja -terveyttä, sosiaaliturvaa, aktiivista työmarkkinapolitiikkaa sekä työntekijöiden oikeuksia.

EU:n tasolla ammattiliittojen osallistumiseen liittyy myös EU:n varainhoito, sillä siirtymää rahoitetaan usein myös EU:n varoin²⁰. Vuodesta 2013 lähtien Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1303/2013, joka sisältää Euroopan rakenne- ja investointirahastoja (ERI-rahastoja) koskevat yhteiset säännökset, on vahvistanut ammattiliittojen asemaa ottamalla ne mukaan ERI-rahastojen varoilla rahoitettujen hankkeiden suunnitteluun, täytäntöönpanoon, seurantaan ja arviointiin.

²⁰ Vuoden 2013 lopussa uudistetun EU:n koheesio- ja talouspolitiikan mukaisesti kaikkien jäsenvaltioiden on osoitettava merkittäviä osuuksia koheesio- ja talouspolitiikan varoista tukemaan siirtymistä vähähiiliseen talouteen.

Suosituksset

1. Edistä keskusteluja vähähiilisten strategioiden ja politiikkojen täytäntöönpanosta

Pyritään organisoimaan monialaisia kansallisia keskusteluja koskien vähähiilisten strategioiden ja politiikkojen (nykyiset ja tulevat kansallisesti määritellyt panokset, integroidut kansalliset ilmastosuunnitelmat, ilmasto- ja energiapolitiikat) täytäntöönpanoa sekä sellaisten institutionaalisten puitteiden luomista, minkä ansiosta ammattiliitot voisivat osallistua prosessin kaikkiin vaiheisiin ja kaikilla tasoilla: strategian määrittely, sen toteutus sekä seuranta ja arviointi. Kansallisella ja alueellisella tasolla edistetään sellaisten vähähiilisyteen keskittyvien pysyvien neuvoo-antavien kuulemiselinten perustamista, jotta ammattiliittojen kuuleminen vihreissä asioissa voidaan vakiinnuttaa.

3. Edistetään tehokasta sosiaalista vuoropuhelua

Alakohtaisella tasolla edistetään tehokasta työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua perustamalla alakohtaisia teknisiä asiantuntijaryhmiä ja muita ammattiliittojen aloitteita tai kahdenvälisiä aloitteita: kannanottojen julkaiseminen, työllisyysvaikutusten tutkiminen, osaamiskartoitukset ja neuvottelut.

2. Edistetään ESR: n, EAKR: n ja ESIF: n tehokasta täytäntöönpanoa

Edistetään kumppanuusperiaatteen tehokasta täytäntöönpanoa Euroopan rakenne- ja investointirahastojen (ESR, EAKR) sekä Euroopan investointiohjelman (Euroopan investointipankin hallitseman Euroopan rakenne- ja investointirahaston ESIF:n) hallinnoinnissa.

4. Edistetään vuoropuhelun aloittamista

Alueatasolla edistetään kaikkien asiaankuuluvien sidosryhmien ja alueviranomaisten välistä vuoropuhelua alueellisten teollisuus- ja ympäristöpolitiikkojen sosiaalisten vaikutusten tunnistamiseksi ja hallitsemiseksi.

5. Laajenna kollektiivisten neuvottelujen soveltamisalaa

Työehtosopimusneuvottelut ulotetaan toimiala- ja työpaikkatasolla koskemaan myös vihreään siirtymään liittyviä kysymyksiä ja käsitellään hiilidioksidipäästöjen vähentämisen prosessin vaikutuksia työllisyyteen, palkkoihin, osaamistarpeisiin sekä työterveyteen ja -turvallisuuteen.

Siirtyminen vähähiilisyyteen ja sosiaalinen vuoropuhelu

SAKSA

Hallitus hyväksyi ilmastotoimintasuunnitelman 2050²¹ Maaliskuu 2016

Saksassa hallitus hyväksyi marraskuussa 2016 ilmastotoimintasuunnitelman vuodelle 2050²¹. Siinä on asetettu päästövähennyspolku, jonka lopullisena tavoitteena on 80–95 prosenttia alhaisemmat kasvihuonekaasupäästöt vuoteen 1990 verrattuna vuoteen 2050 mennessä. Suunnitelmassa on määritelty konkreettiset toimenpiteet seitsemällä toiminta-alalla, jotka ovat energia, rakennukset, liikenne, kauppa, teollisuus, maatalous ja metsätalous. Tämä pitkän aikavälin suunnitelma on laadittu laajalla kuulemismenettelyllä, ja osavaltioiden, kuntien ja yhdistysten (työmarkkinaosapuolet, kansalaisjärjestöt) kanssa on pidetty erillisiä keskustelutilaisuuksia. Kahden neuvottelukierroksen jälkeen sidosryhmien komitea käsitteli tuloksia maaliskuussa 2016, jolloin se esitti 97 ehdotusta sisältävän luettelon toimenpiteistä, jotka Saksan hallitus otti huomioon ilmastotoimintasuunnitelman laatimisessa. Neuvottelujen jälkeen Saksan hallitus ilmoitti suunnitelmistaan laatia kattava vaikutusten arviointi alakohtaisesti ja keskustella tuloksista työmarkkinaosapuolten kanssa. Se ilmoitti myös kasvun, rakennemuutoksen ja aluekehityksen valiokunnan perustamisesta yhteistyössä kaikkien edellä mainittujen kumppaneiden kanssa. Tarkoituksena on kehittää keinoja talouskehitykseen, rakennemuutokseen, yhteiskunnallisten periaatteiden noudattamiseen ja ilmastotoimiin. Esitykseen sisältyvät investoinnit, joita tarvitaan niillä toimialoilla ja alueilla, joihin rakennemuutokset vaikuttavat, sekä näiden investointien rahoitus.

²¹ http://www.bmub.bund.de/fileadmin/Daten_BMU/Download_PDF/Klimaschutz/klimaschutzplan_2050_kurzf_en_bf.pdf

Vähähiilinen työryhmä

Maaliskuu 2018

Yhdistyneessä kuningaskunnassa Yorkshiren ja Humberin alueella on suurin keskittymä runsaasti hiilidioksidipäästöjä aiheuttavia teollisuudenaloja sekä hiili- ja kaasukäyttöisiä voimalaitoksia. Tehtaissa työskentelee 28 000 henkilöä, ja kun toimitukset otetaan huomioon, määrä on kolmin- tai nelinkertainen. Jo vuosien ajan Yhdistyneen kuningaskunnan ammatillinen keskusjärjestö Trades Union Congress (TUC) on osallistunut prosessiin vähähiiliseen talouteen siirtymiseksi. Se on sitoutunut “työskentelemään kaikkien kumppaneiden kanssa löytääkseen kestäviä ratkaisuja, joilla voidaan varmistaa näiden keskeisten teollisuudenalojen jatkuva toiminta ja suojata niiden tarjoamat työpaikat”. Maaliskuussa 2018 järjestö perusti vähähiilisuuden työryhmän²², jonka tehtävänä oli koota yhteen Yorkshiren ja Humberin alueen tärkeimmät kumppanit kehittämään alueellista siirtymäsuunnitelmaa. Näitä kumppaneita ovat mm. ammattiyhdistykset, yritykset, liikeorganisaatiot, paikalliset yrityskumppanuudet (Local Enterprise Partnership, LEP) sekä ympäristöjärjestöt, kuten Sheffield Climate Alliance ja Maan ystävät (Friends of the Earth). Työryhmän tärkeimpinä tavoitteina on organisoitua työpaikoista alkaen, toimia paikallisesti ja alueellisesti, vahvistaa sidosryhmien välisiä neuvotteluja, edistää energiansäästöä, hiilidioksidipäästöjen vähentämistä ja investointia vähähiilisiin teknologioihin sekä tukea työntekijöiden kannalta oikeudenmukaista siirtymää.

28 000 Ihmiset

²² <https://sheffeldtuc.co.uk/wp-content/uploads/2018/02/Yorkshire-and-Humber-low-carbon-industry-brief-1.pdf>

PUOLA

Riippumaton taloudellinen asiantuntemus: sosiaalisen vuoropuhelun keskeinen väline

2009 - 2010

Puolassa ammattiliitto Solidarisuus (NSZZ Solidarność), ammattijärjestö OPZZ ja Syndex järjestivät vuosina 2009–2010 asiantuntija- ja koulutushankkeen „Riippumaton taloudellinen asiantuntemus: keskeinen väline työmarkkinaosapuolten vuoropuhelulle”²³. Euroopan sosiaalirahaston rahoittamassa hankkeessa oli mukana 330 osanottajaa ja 33 yritystä. Hankkeen päätavoitteena oli tukea ammattiliittojen ja yritysneuvostojen jäseniä taloudellisessa ja strategisessa analyysissä sekä työntekijöiden tiedottamista ja kuulemista koskevien oikeuksien täytäntöönpanossa. Hankkeeseen osallistui useita teollisuus- ja energiasektoreilla toimivia yrityksiä. Hankkeen tarkoituksena oli auttaa työntekijöiden edustajia ymmärtämään niitä konkreettisia, strategisia, taloudellisia ja sosiaalisia vaikutuksia, joita ilmastomääräysten soveltamisesta aiheutuu niiden yrityksille.

KREIKKA

Sopimus oikeudenmukaisesta siirtymisestä ja ilmastomuutoksesta

Maaliskuu 2018

Kreikassa työmarkkinaosapuolet (Kreikan Työväen Yleinen Konfедераatio GSEE, Kreikan kauppa- ja rittäjaliitto ΕΣΕΕ, Kreikan rittäjaliitto SEV, Kreikan ammatinharjoittajien, käsityöläisten ja kauppiaiden yleisliitto GSEVEE ja Kreikan matkailuyrittäjien liitto SETE) allekirjoittivat maaliskuussa 2018 sopimuksen oikeudenmukaisesta siirtymästä ja ilmastomuutoksesta. Sopimus edellyttää, että työnantajat saavat yhden paikan ja ammattiliitot yhden paikan kansallisessa neuvostossa, jossa käsitellään ilmastomuutokseen sopeutumista. Lisäksi allekirjoittajaosapuolet pyrkivät kehittämään politiikkoja ja toimia ilmastomuutoksen vaikutusten selvittämiseksi maassa, erityisesti sellaisten, jotka liittyvät yritysten ja työntekijöiden siirtymiseen vähähiiliseen talouteen. Tämä on välttämätöntä, sillä Kreikka on sitoutunut YK:n kestävä kehityksen tavoitteisiin (Agenda 2030). Osapuolet myöntävät, että siirtymisen vähähiiliseen talouteen on tapahduttava oikeudenmukaisesti ja tukevat uudelleensijoittamista ja -koulutusta tarpeen mukaan.

²³ <http://www.solidarnosc.org.pl/pl/twoje-prawa-i-pieniadze/twoje-prawa/dialog-spoeczny/rady-pracownikow>

7. SOSIAALITURVA

Vähähiilinen maailma on ulottuvillamme, mutta se vaatii mittavia maailmanlaajuisia muutoksia nopeammin kuin koskaan ihmiskunnan historiassa. Hiilidioksidipäästöjen vähentämisellä on epäilemättä myös haittavaikutuksia. Kuten Kansainvälisen työjärjestön (ILO) ihmisarvoisen työn toimintaohjelmassa korostetaan, sosiaaliturva on perustavaa laatua oleva ihmisoikeus. Oikeudenmukaisen siirtymän varmistaminen edellyttää riittäviä ja tehokkaita tukitoimia (työttömyysetuudet, sairausvakuutukset, sosiaaliturvaetuudet, eläke jne.), jotka suojaavat työntekijöitä, estävät sosiaalista syrjäytymistä ja poistavat köyhyyttä²⁴.

Kuten edellä on jo korostettu, hiilidioksidipäästöjen vähentäminen vaikuttaa aloihin, jotka aiheuttavat runsaasti hiilidioksidipäästöjä. Nämä alakohtaiset vaikutukset voivat johtaa rakenneuudistuksiin tai joukkovähentämisiin, joskus myös konkurssiin, mikä vaarantaa työpaikat ja yksityiset eläkejärjestelmät (arvonsa kadottava varallisuus). Tämä puolestaan voi aiheuttaa vaikuttaa haitallisesti myös alueisiin, joiden taloudesta energiaintensiiviset teollisuudenalat ja/tai hiilikaivokset muodostavat merkittävän osan. Euroopassa tilannetta vaikeuttaa se, että kyseisten alojen osuus bruttokansantuotteesta ja työllisyydestä on suhteellisesti suurempi niissä maissa, joissa elintaso on jo muutenkin alle EU:n keskiarvon. Esimerkiksi uusissa jäsenvaltioissa (EU-10-maissa) yli 20 prosenttia kaikista työntekijöistä työskentelee 15 eniten päästöjä aiheuttavalla alalla (verrattuna Länsi-Euroopan 10 prosenttiin). Joissakin Etelä-Euroopan jäsenvaltioissa, kuten Kreikassa ja Portugalissa, tilanne on samankaltainen; maissa, joita kriisi on koetellut eniten ja joissa energiaintensiivisellä teollisuudella on olennainen osa²⁵.

Siirtymäprosessiin liittyvät kiinteästi uudet ympäristöstandardit, nykyaikaisten vähähiilisten teknologioiden kehittäminen ja todennäköisesti hiilen hinnan nousu. Nämä muutokset voivat vaikuttaa

²⁴ <http://www.ilo.org/global/topics/decent-work/lang-en/index.htm>

²⁵ Euroopan komission yksiköiden valmisteluasiakirja "Vihreän kasvun työllistämispotentiaalin hyödyntäminen" – SWD(2012)0092, lopullinen

haitallisesti köyhien kotitalouksien tuloihin sekä lisätä haavoittuvuutta ja eriarvoisuutta, koska ne voivat johtaa energian ja hyödykkeiden hintojen nousuun²⁶. Euroopan komission mukaan lähes 11 prosenttia koko EU:n väestöstä – noin 54 miljoonaa kansalaista – on jo kärsinyt energiaköyhyydestä²⁷. Hiilidioksidipäästöjen vähentämisellä voi olla vaikutuksia myös työpaikkojen laatuun (ks. edellä).

Myös ilmastonmuutoksen vaikutukset, kuten syklonit, tulvat, kuivuus, tulipalot, kausivaihtelut sekä maatalouden uhkat ja monet muut, voivat vaikuttaa yrityksiin ja työntekijöihin Euroopassa. Ilmastokatastrofit ja muuttuvat sääolosuhteet voivat johtaa liiketoiminnan lopettamiseen joko pysyvästi tai tilapäisesti, tuotannon sijoittamiseen uudelleen ei-toivottuun paikkaan sekä työntekijöiden siirtoihin, tuotteiden laadun alenemiseen ja työttömyyden lisääntymiseen.

Suosituksat

1. Edistetään riittävien sosiaaliturvajärjestelmien perustamista

Kansainvälisen työjärjestö ILO:n oikeudenmukaista siirtymää koskevien suuntaviivojen mukaisesti²⁸ edistetään sellaisten sosiaaliturvajärjestelmien perustamista, jotka perustuvat yleismaailmallisuuden, yhdenvertaisen kohtelun ja jatkuvuuden periaatteisiin ja jotka takaavat terveydenhuollon, toimeentuloturvan ja sosiaalipalvelut. Tähän voi sisältyä myös EU:n sosiaaliturvaa koskevien vähimmäisvaatimusten edistäminen.

2. Edistetään riittävien sosiaalisen suojelun toimenpiteiden sisällyttämistä kansallisiin ilmastomuutospolitiikkoihin

Edistetään riittävien sosiaaliturvatoimenpiteiden sisällyttämistä kansallisiin ilmastomuutospolitiikkoihin, mukaan lukien niihin kohdistuvat toimenpiteet, joihin siirtymä vaikuttaa kielteisesti. Tämä koskee erityisesti työntekijöitä, jotka ovat suurelta osin luonnonvaroista riippuvaisia tai joilla on edessään merkittäviä rakennemuutoksia. Edistetään energiaköyhyyden arviointia ja haavoittuvassa asemassa olevien kuluttajien tunnistamista laadun asianmukaisia toimenpiteitä, kuten korvauksia sellaisille pienituloisille kotitalouksille, jotka käyttävät huomattavan osan tuloistaan energiaan ja energiaintensiivisiin tuotteisiin ja palveluihin.

²⁶ Katso esimerkiksi raportti Alankomaista: CE Delft, Rechtvaardigheid en inkomenseffecten van het klimaatbeleid. De impact van het klimaatbeleid op de inkomensongelijkheid, 2017.

²⁷ Insight_E, "Energy poverty and vulnerable consumers in the energy sector across the EU: analysis of policies and measures" – Toimintakertomus 2015

²⁸ http://www.ilo.org/global/topics/green-jobs/publications/WCMS_432859/lang--en/index.htm

3. Edistetään asianmukaisen hillintäpolitiikan hyväksymistä

Edistetään asianmukaisia hillintätoimenpiteitä (energiatehokkuus, rakennusten energiatehokkuus, kehitys tai uusiutuvat energialähteet jne.). Asianmukaisesti suunniteltuina näillä toimenpiteillä voi olla myönteisiä vaikutuksia köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen estämiseen²⁹. Toimenpiteet voidaan rahoittaa joko kansallisin tai EU:n varoin, esim. EU:n aluekehitysrahastosta (ammattiliitot edustettuina johdossa), Euroopan investointirahastosta (EFSI) tai EU:n päästäkauppajärjestelmän uudesta Euroopan modernisointirahastosta.

5. Ammattiliittojen ja työntekijöiden on arvioitava varoista luopumiseen liittyvä riski

Paikoin hiilidioksidipäästöjen vähentämispolitiikan käyttöönotto voi johtaa yritysten hallussa olevien varojen devalvaatioon (esimerkiksi kun hiilikaivoksia suljetaan). Tällaiset seikat voivat vaikuttaa haitallisesti työntekijöihin, koska ne voivat alentaa yrityksen (ja niiden hallussa olevien osakkeiden) arvoa tai vaikuttaa yksityisten eläkesäätiöiden taloudelliseen elinkelpoisuuteen (esimerkiksi Yhdysvalloissa hiilialalla). Ammattiliittojen ja työntekijöiden on arvioitava arvonsa kadottavaan varallisuuteen liittyviä riskejä ja ennakoitava niitä esimerkiksi julkisten (ja/tai yksityisten) takausten avulla.

4. Levittää ja käyttää Euroopan energia-alan köyhyyden seurantakeskuksen tuottamaa tietoa

Julkaistaan ja käytetään tammikuussa 2018 perustetun Euroopan köyhyyden seurantakeskuksen tuottamia tietoja. Seurantakeskus julkaisee tilastoja ja raportteja interaktiivisessa verkkoportaalissa. Portaali keskittyy myös tiedonvaihtoon ja parhaiden käytäntöjen jakamiseen asiantuntijoiden ja päättäjien kesken. EU:n eri tietolähteiden yhdistämisen lisäksi Euroopan köyhyyden seurantakeskus tarjoaa rohkaisua ja kannustusta, esim. ”Osaaminen ja resurssit” -osio, jossa jaetaan parhaita käytäntöjä, poliittisia toimenpiteitä ja oppimateriaaleja. Lisäksi sivustolla on foorumi (avoin kaikille ilmaisen jäsenyyden kautta), joka mahdollistaa verkostoitumisen erilaisten sidosryhmien ja hallintotason välillä.

²⁹ Esimerkiksi energiatehokkuutta ja rakennusten energiatehokkuutta koskevien direktiivien uudet esitykset, jotka komissio on toteuttanut ”Puhdasta energiaa kaikille” -paketin yhteydessä, sisältävät joukon toimenpiteitä, joilla pyritään puuttumaan energiaköyhyyteen muun muassa energiatehokkaalla korjausrakentamisella, torjumalla syrjäytymistä sekä ongelmien asianmukaisella määrittelyllä ja seurannalla jäsenvaltioissa.

Kuinka ammattiliitot voivat tukea riittävän suojan takaamisessa työntekijöille?

SAKSA

Ruhrin alue Saksassa (Nordrhein-Westfalen)

Tämä alue on onnistunut muuttamaan asteittain hiileen ja teräkseen perustaneen taloutensa paljon monipuolisemmaksi ympäristöteknologiaan erikoistuneeksi talousmalliksi. Vuoteen 2001 mennessä

Viime vuosikymmeninä **Saksan Ruhrin alue (Nordrhein-Westfalen)** on onnistunut muuttamaan talouttaan. Se on siirtynyt asteittain hiili- ja teräskeskittymistä monipuolisempaan talousmalliin, joka on erikoistunut ympäristöteknologiaan. Vuonna 2001 kaivosteollisuuden työpaikkoja oli 10 prosenttia vähemmän (39 000) kuin 1960-luvulla (390 000), kun taas teollisuustyöntekijöiden osuus kokonaistyöllisyydestä väheni 61 prosentista 33 prosenttiin. Muutos on ollut pitkä ja monimutkainen (hiili- ja metalliteollisuuden väheneminen ilman vaihtoehtoisia aloja). Ratkaiseva läpimurto tuli 1980-luvun puolivälissä, kun Nordrhein-Westfalenin osavaltio hyväksyi ympäristöteknologiaa koskevan teollisuuspolitiikan. Samanaikaisesti RAG:n, Thyssenin ja Kruppin kaltaiset yritykset ovat monipuolistaneet tuotantoaan kivihiilen ja teräksen lisäksi ja investoineet tekniikkaan, ympäristöteknologiaan ja valvontapalveluihin. Sittemmin Ruhr on kasvanut ympäristöteknologiatutkimuksen keskuksiksi Saksassa ja saanut suhteellisen edun energia- ja jätehuollossa. Sosiaalisella vuoropuhelulla ja yhteisvastuullisuudella oli vahva rooli poliittisessa prosessissa, jonka aikana määriteltiin neljä keskeistä toimintaloikkaa: (1) Palkkatuki uudelleentyöllistymistä varten työttömille ja niille, joilla on riski joutua työttömäksi, (2) Työmarkkinapoliittinen tuki yritysten kehittämiseen, (3) Työllisyyden ja infrastruktuurin yhteiskehittäminen, (4) Ongelmallisten kaupunkialueiden integroitu kehitys. Työmarkkinaosapuolet myös allekirjoittivat vuonna 1993 sopimuksen, joka takasi kaivosteollisuuden rakennuudistukseen sosiaalisesti vastuullisen mallin. Tämä mahdollisti työntekijöiden siirto-ohjelman, varhaiseläkejärjestelmän ja ennakoivan suunnitelman työntekijöiden sijoittamisesta uusiin työpaikkoihin (työllistymisaste Ruhrin alueen ammatillisissa koulutuslaitoksissa oli 80 prosenttia).

Ammattiliitto FNV ja Milieu Defensie

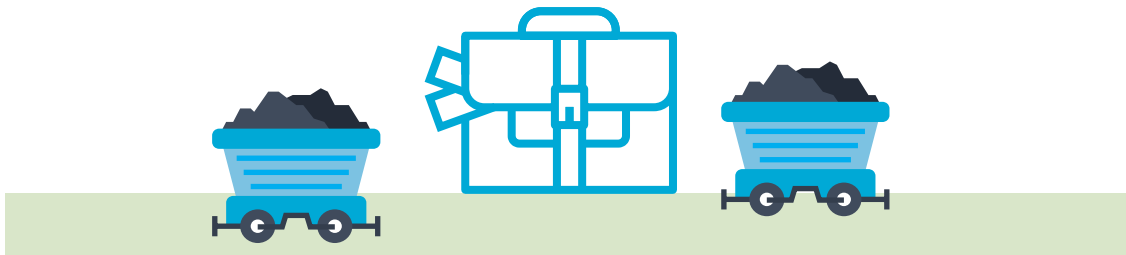
ALANKOMAAT

Alankomaissa ammattiliitto FNV ja vihreä kansalaisjärjestö Milieu Defensie teettivät tutkimuksen ja sopivat työohjelmasta, jonka tarkoituksena on jakaa ilmasto- ja energiapolitiikan kustannukset ja hyödyt yhteiskunnan eri sosioekonomisten ryhmien välillä. Eräs tärkeimmistä havainnoista oli, että nykyistä ilmastopolitiikkaa harjoitettaessa pienituloisten kotitalouksien osuus ilmastopolitiikkaan liittyvistä kustannuksista on hieman yli 5 prosenttia. Se on noin 3,5 kertaa enemmän kuin hyvätuloisten kotitalouksien osuus. Jos nämä kustannukset jakautuvat jatkossakin nykyisen ilmastopolitiikan mukaan, pienituloiset kotitaloudet käyttävät yli 17 prosenttia käytettävissä olevista tuloistaan ilmastopolitiikan kustannuksiin.

Arvonsa kadottava varallisuus: Yhdysvaltain hiilikaivostyöläisten eläkkeet

Arvonsa kadottava varallisuus viittaa “varoihin, jotka menettävät arvonsa odottamattomasti tai ennenaikaisesti, kärsivät devalvaatiosta tai muuttuvat velaksi”. Arvonsa kadottavan varallisuuden riski voi johtua monista tekijöistä ja se on ilmiö, jota esiintyy luontaisesti talouskasvun, muutoksen ja innovoinnin ‘luovassa tuhosssa’. Ilmastonmuutoksen torjunnassa hiilivarat ja muut hiilivetyvarat voivat menettää arvonsa, kun fossiilisten polttoaineiden käyttö lopetetaan vaiheittain³⁰. Tämä vuorostaan aiheuttaa työntekijöille riskin työpaikan ja joskus myös eläkkeen menetyksestä eläkerahaston menettäessä arvonsa³¹. Kuten Ammattiyhdistysliikkeen maailmanjärjestö ITUC on huomauttanut³², näin on esimerkiksi yhdysvaltalaisen kaivostyöläisten ammattiliiton kohdalla. Sen jäsenet kuuluvat niiden 10,4 miljoonan amerikkalaisen joukkoon, joiden eläkerahastot ovat sidoksissa usean työnantajan eläkejärjestelyihin, ts. suuriin sijoitusvarantoihin. Näitä on perinteisesti pidetty vähäriskisinä, koska ne eivät ole riippuvaisiayhdestä rahoitusyrityksestä. Usean työnantajan varoja uhkaavat kuitenkin kaksi taantumaa, yrityskeskittymät ja ikääntyvä työvoima, ja niillä on edessään yhteensä 400 miljardin dollarin vaje. Kymmeniä eläkerahastoja on jo joutunut vararikkoon, mikä vaikuttaa 94 000 osallistajaan. Yhdysvaltain kaivostyöläisten ja sen kanssa yhteistyössä toimivien kaivostyöläisten liiton United Mine Workers of American ja kaivosyhtiö Bituminous Coal Operators Association Inc.:n eläkerahastojen tuloista noin 20 prosenttia on peräisin työnantajien maksuista ja loput sijoitustuotoista. Mitä vähemmän kaivostyöläisiä, sitä vähemmän myös maksuja kilahtaa eläkerahastojen kassaan. Jos kivihiiliteollisuus lakkaisi kokonaan, eläkekassa ei saisi maksuja, vaan sen vararikko olisi vain ajan kysymys.

³⁰ <https://www.environmental-finance.com/content/news/stranded-assets-and-bankruptcy-threaten-us-coal-miners-says-s-and-p.html>

³¹ <https://cleantechnica.com/2017/04/18/danish-pension-fund-pka-divests-5-canadian-oil-producers-stranded-asset-risks/>

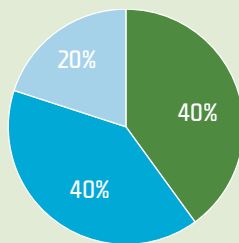
³² https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/ituc_climate_justice_frontline_briefing_2017.pdf

8. AMMATTILIITTOJEN VALMISTELU JA AKTIVOINTI

Millaiset resurssit arvioit organisaatiollasi olevan, jotta se voisi osallistua hiilidioksidipäästöjen vähentämisstrategioihin liittyviin keskusteluihin?

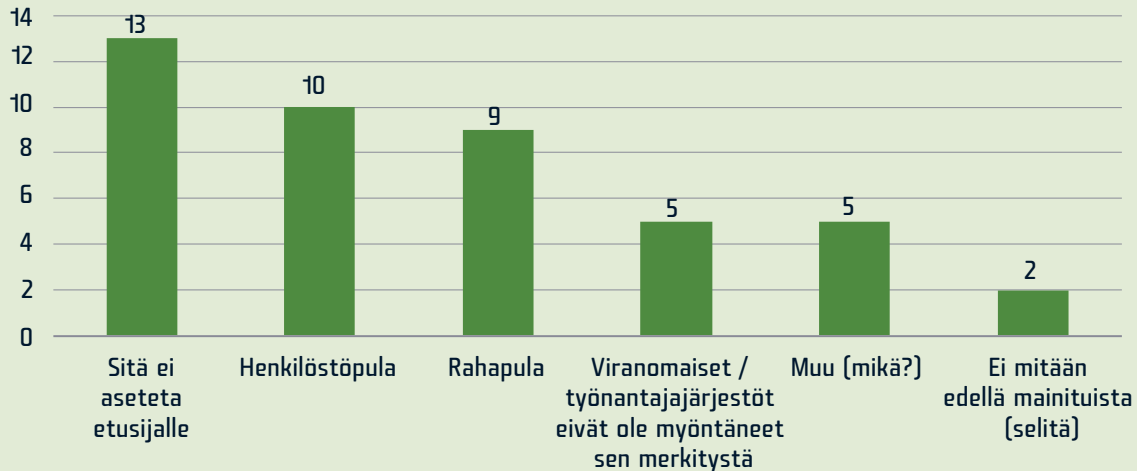
- Erittäin hyvät (0%)
- Melko hyvät (40%)
- Ei kovin hyvät (40%)
- Riittämättömät (20%)

Sitä mukaa, kun talouden viherryttämiseen liittyvien kysymysten merkitys on vuosien mittaan korostunut, ammattiliittojen on havaittu aktivoituvan yhä enemmän. Osallistuminen ei kuitenkaan ole vielä niin voimakasta ja tehokasta kuin mitä se voisi olla: edelleen on jäsenvaltioita, joissa ammattiliittoja ei kuulla ilmasto- ja energia-alan kysymyksissä. Lisäksi noin puolessa tapauksista niiden tekemät ehdotukset huomioidaan vain osittain tai ei lainkaan. Tilanteen parantamiseksi tarvitaan ammattiliiton voimakasta aktivointia ja sisäisten valmiuksien lisäämistä riittävälle tasolle. Kyselymme tulokset osoittavat, että parantamisen varaa on edelleen seuraavilla osa-alueilla:

- Kysyttäessä keskeisiä esteitä ammattiliittojen osallistumiselle pitkän aikavälin hiilidioksidipäästöjen vähentämisstrategioiden suunnitteluun, kyselylomakkeen vastaajat huomauttivat ensimmäiseksi, että niiden järjestöt eivät ole asettaneet vihreän siirtymän kysymyksiä etusijalle. Muita tunnistettuja keskeisiä esteitä ovat inhimillisten ja taloudellisten voimavarojen puute.
- Lisäksi 60 prosenttia vastaajista ilmoitti, että heidän mukaansa organisaation kyky osallistua keskusteluihin, jotka liittyvät hiilidioksidipäästöjen vähentämisstrategioihin, ei ole hyvä (40 prosenttia) tai se on riittämätön (20 prosenttia).

Mitkä mielestäsi ovat tärkeimmät esteet ammattiliittojen osallistumiselle pitkän aikavälin hiilidioksidipäästöjen vähentämisstrategioiden suunnitteluun?

Jotta ammattiliitot saataisiin enemmän mukaan ja niiden valmiuksia hiilidioksidipäästöjen vähentämisessä voitaisiin vahvistaa, edellytetään toimia useilla tasoilla. Ensinnäkin ammattiliittojen toimihenkilöiden tietoisuutta tulee lisätä ja antaa lisäkoulutusta vihreää taloutta koskevissa kysymyksissä, jotta ajatusta työntekijöiden kannalta oikeudenmukaisesta siirtymisestä voidaan levittää kaikilla tasoilla. Lisää ympäristöalan yrityksiä on myös saatava ammattiliittojen jäseneksi. Ympäristöalan yritykset ovat usein pk-yrityksiä, eikä työntekijöillä ole samaa turvaa kuin perinteisemmällä teollisuudenaloilla, joissa ammattiliitoilla on vankempi jalansija. Myös yhteenliittymien tai kumppanuuksien muodostaminen muiden ilmastoalalla toimivien, kuten ympäristöjärjestöjen, julkisten laitosten tai työnantajajärjestöjen, kanssa on hyödyllistä. Kumppanuudet vahvistavat usein vaatimusten tukemista, edesauttavat osaamisen ja kokemusten vaihtoa ja jakavat taloudellisia resursseja. Ne tuovat esiin ammattijärjestöjen proaktiivisen roolin ja osoittavat, että ne voivat olla osa ratkaisua.

Ammattiliittojen kapasiteetin kehittäminen ja työntekijöiden ja ammattiliittojen jäsenten osallistuminen voi kuitenkin olla kallista, eikä kaikilla organisaatioilla ole varaa siihen. Tähän voi saada rahoitusta sekä kansallisella että Euroopan tasolla. Esimerkiksi Yhdistyneessä kuningaskunnassa ammattiliiton oppimisrahasto (ULF) tukee ammattiliiton oppimishankkeita ja auttaa jäseniä kehittämään taitoja, hankkimaan pätevyyttä ja edistämään elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia työpaikalla. EU:n tasolla rahoitusta myönnetään neljän työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua tukevan luottolimiitin sekä Euroopan rakenne- ja investointirahastojen (mukaan lukien EAKR ja ESR) kautta. Näiden varojen tarkoituksena on tukea Eurooppa 2020 -strategiassa asetettuja EU:n ilmastotavoitteita. Eräs niiden keskeisistä tehtävistä on myös "viranomaisten ja sidosryhmien institutionaalisten valmiuksien parantaminen".

Suosituks

1. Tee vähähiiliseen talouteen siirtymisestä selkeä poliittinen prioriteetti

Ota vähähiiliseen talouteen siirtyminen ammattiyhdistysliikkeesi vakaaksi poliittiseksi prioriteetiksi ja kehitä strateginen näkemys, kuinka se voi näytellä rakentavaa ja ratkaisevaa roolia tässä siirtymässä. Lisää ammattiliittojen toimihenkilöiden, jäsenten ja työntekijöiden tietoisuutta ilmastomuutoksen seurauksista ja ilmastonsuojelupolitiikan vaikutuksista koko työelämässä erityisten tiedotuskampanjoiden, johtajien lausuntojen, poliittisten kannanottojen, oppaiden ja tutkimusten sekä tapahtumien ja seminaarien avulla.

3. Liity laajempiin liittoihin

Liity laajempiin yhteenliittymiin, joihin kuuluu myös muita ammattiliittoja, työnantajajärjestöjä, kansalaisjärjestöjä ja/tai kansallisia ja paikallisia julkisia laitoksia, jotka voivat edistää oikeudenmukaista siirtymistä vähähiiliseen talouteen ja levittää ammattiliittojen näkökulmaa.

5. Kehitetään ja vahvistetaan ammattiliittojen ”vihreiden edustajien” verkostoa

2. Arvioi, mitä tarvitaan ilmastohallintaan osallistumiseen

Ota selvää, mitä työvoimalta edellytetään sekä organisatorisesti ja taloudellisesti vaaditaan, jotta organisaatiosi voisi osallistua ilmastohallintaan asianmukaisesti. Lisää ammattiliittojen jäsenten osaamista kaikilla tasoilla erityisillä kursseilla ja kokemusten vaihdolla (nämä koulutukset voidaan rahoittaa sekä eurooppalaisilla että kansallisilla varoilla). Käytä erityisesti **Euroopan ammattiyhdistysinstituutin (ETUI)**³³ resursseja, jotka tarjoavat ammattiliittojen toimihenkilöille ja jäsenille säännöllisesti koulutusta vihreistä asioista³⁴. Ammattiyhdistysliikkeen maailmanjärjestö ITUC:n ja Euroopan ammatillisen yhteisjärjestön EAY:n perustama **oikeudenmukaisen siirtymän keskus (Just Transition Centre)** voi myös tukea jäseniään oikeudenmukaisen siirtymän suunnittelussa³⁵.

4. Edistetään ammattiliittojen jäsenyyttä

Edistä ammattiliittojen jäsenyyttä ympäristöalan yrityksissä erityistoimien avulla.

Kehitä ja vahvista ammattiliittojen vihreiden edustajien verkostoa työpaikalla ja ota työntekijöitä mukaan konkreettisiin toimiin, joilla pyritään vähentämään yrityksen ympäristöjalanjälkeä.

³³ <https://www.etui.org/Training>

³⁴ Torinossa ILO:n kansainvälinen koulutuskeskus tarjoaa myös ilmastopolitiikan ja hiilidioksidipäästöjen vähentämisstrategioihin liittyviä koulutusjaksoja ”Vihreän talouden akatemia” -ohjelmansa kautta.

³⁵ <https://www.ituc-csi.org/just-transition-centre>

Valistuskampanjat

BELGIA

RISE, BRISE ja ASBL Arbeid & Milieu

Belgiassa **RISE** (Vallonian alue), **BRISE** (Brysselin alue) ja **ASBL Arbeid & Milieu** (Flanderin alue) ovat ammattiliittojen aloitteita, joita tuetaan julkisella rahoituksella. Niihin sisältyy ammattiliittojen jäsenille suunnattuja koulutus- ja tiedotustoimia ympäristö- ja ilmastokysymyksissä.

RISE (Ammattiliittojen ympäristötietoisuusverkosto³⁶) perustettiin Valloniassa lokakuussa 1996, ja sen päätavoitteena on tukea ammattiliittojen edustajia ja edistää sosiaalista vuoropuhelua ympäristökysymyksissä, vahvistaa edustajien osallistumismahdollisuuksia sekä lisätä työntekijöiden ja heidän edustajiensa tietoisuutta ympäristöstä. Edustajia tuetaan eri tavoin: koulutus, tiedotustilaisuudet, pelit, televisiolähetykset, ammattiliittojen foorumit, kentällä toteutettavat toimet (pilottikokeilut), aihekohtaiset esitteet, käytännön ympäristöopas ammattiyhdistysten edustajille, verkkosivusto, neuvontapalvelu, sähköinen tiedotuskirje jne. RISE:n innoittamana vuonna 2006 perustettiin Brysselin pääkaupunkiseudun sosioekonomisen rakenteen erityispiirteisiin räätälöity **BRISE** (Brysselin alueen ympäristötietoisuusverkosto). Se on perustettu ammattiliittojen (FGTB, CSC ja CGSLB) aloitteesta Bruxelles Environnement -viraston ja Brysselin pääkaupunkiseudun tuella³⁷. **ASBL Arbeid & Milieu** on Flanderissa perustettu ympäristönsuojeluyhdistyksen ja ammattiyhdistysten (ABVV, ACLVB ja ACV) välinen kumppaniohjelma, joka pyrkii edistämään yhteiskunta- ja ympäristövastuullista taloutta ja yhteiskuntaa. A&M järjestää säännöllisesti neuvotteluja, keskustelutilaisuuksia ja opiskelupäiviä yhteiskuntaan ja ympäristöön liittyvistä kysymyksistä, levittää tietoa ja toteuttaa tutkimushankkeita, jotka tuovat lisäarvoa ammattiyhdistystoimintaan yrityksissä.

³⁶ <http://www.rise.be/qui-sommes-nous.htm>

³⁷ http://www.cgslb.be/sites/default/files/aclvb/Documenten/Regionales/Brussel/brochure_climatisation.pdf

Yhteenliittymät ja kumppanuudet

Alianza por el Clima

ESPANJA

Espanjassa **Alianza por el Clima**³⁸ -ilmastoallianssin perustajina on yli 400 organisaatiota, jotka edustavat ympäristöliikettä (Greenpeace, WWF ja monet muut), ammattiliittoja (CCOO, UGT), kehitysyhteistyöjärjestöjä, maanviljelijöitä ja kuluttajajärjestöjä. Allianssi edesauttaa siirtymistä uusiutuvaan, tehokkaaseen, kestäväan ja oikeudenmukaiseen energiamalliin, joka takaa kaikille mahdollisuuden saada energiaa. Tähän pyritään kehittämällä kollektiivisia ehdotuksia ja organisoimalla toimia, joilla pyritään lisäämään kansalaisten ja eri poliittisten ryhmien keskuudessa tietoisuutta tarpeesta toteuttaa toimenpiteitä ilmastonmuutoksen torjumiseksi. Samanaikaisesti espanjalaiset ammattiliitot ovat valmistelleet konkreettista aineistoa jäsentensä tietoisuuden lisäämiseksi ja vahvistaakseen heidän valmiuksiaan käsitellä ilmastoon liittyviä haasteita työelämässä³⁹.

³⁸ <http://alianza-clima.blogspot.be>

³⁹ Katso: UGT "Afrontar el Cambio Climático: Retos y Oportunidades", 2017; ja ISTAT (Ammattiliitto-, ympäristö- ja terveyslaitos) suosittelee säännöllistä ammattiyhdistystoiminta- ja ympäristökoulutusta <http://www.istas.net/web/index.asp?idpagina=1235>

ITALIA

Coalizione Clima” (Ilmastokoalitie)

Italiassa vuonna 2015 perustettu **“Coalizione Clima” (Ilmastokoalitie)**⁴⁰ kokoaa yhteen yli 200 organisaatiota, mm. palvelualan organisaatioita, ammattiliittoja, yrityksiä, kouluja ja yliopistoja sekä tuhansia kansalaisia. Sen tavoitteena on luoda yhteisiä aloitteita ja aktivointitoimia ilmastonmuutoksen torjuntaa koskevan tietoisuuden levittämiseksi mahdollisimman laajalti sekä oikeudenmukaisen, sitovan ja tehokkaan sopimuksen saavuttamiseksi, jotta ilmaston lämpeneminen pysyisi alle 2 ° C:ssa. Coalizione Clima toimii sekä kansallisella että alueellisella tasolla. Esimerkiksi Emilia-Romagnassa koalitie (johon kuuluvat ammattiliitot CGIL, CISL ja UIL) osallistui läheisesti alueellisen energiasuunnitelman 2030 suunnitteluun. Ammattiliitot ovat osallistuneet energiasuunnitelman laatimiseen, ja siinä asetetaan kunnianhimoisia tavoitteita, joita ovat mm. kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen jopa 80 prosenttia vuoteen 2050 mennessä ja fossiilisten polttoaineiden käytön lopettaminen vaiheittain sähköalalla. Ammattiliittojen osallistuminen varmistettiin pyytämällä ne mukaan alueelliseen keskusteluun (Vihreän talouden yleinen tila) sekä useisiin konferensseihin ja työpajoihin. Prosessin aikana koalitie laati lukuisia ehdotuksia, mm. sellaisia, joilla pyritään takaamaan oikeudenmukainen siirtymä EU:n päästökauppajärjestelmän piiriin kuuluvien alojen sekä kaivosteollisuuden työntekijöiden osalta.

⁴⁰ <http://coalizioneclima.it>

Työntekijöiden järjestäytyminen uusiutuvien energialähteiden alalla Saksassa

SAKSA

Uusiutuva energia on nopeasti kasvava teollisuuden sektori

Saksassa uusiutuva energia on nopeasti kasvava ala, jolla on jo merkittävä osuus kansantaloudesta⁴¹. Kuten kehittyvien alojen kohdalla usein on, työntekijöiden edustus on kasvanut alaa hitaammin, eikä se ole kehittynyt samaan tahtiin kuin perinteisillä aloilla. Viime vuosina Saksassa on ollut hyvin vähän yritysneuvostoja tai ammattiyhdistyksiä. Samanaikaisesti ammattiyhdistysten paikallisosastoilta on puuttunut henkilökuntaa tai työtä organisoivilla ei ole ollut tarvittavaa osaamista.

Tilanteen korjaamiseksi Saksan ammattiliitto IG Metall järjesti vuosina 2009–2014 laajamittaisen aktivointikampanjan, joka kohdistettiin alan merkittävimpiin yrityksiin, erityisesti tuuli- ja aurinkoenergia-alalla. Useaan vaiheeseen jaettu kampanja edellytti selkeää taistelusuunnitelmaa ja intensiivistä valmistelutyötä, johon sisältyivät mm.:

- yritysten tunnistaminen ja yhteyshenkilöiden kartoitus
- sisäisen organisaation perustaminen: erityisten ammattiliittotyöryhmien luominen ja toimintasuunnitelmien laatiminen, koordinaatiokokoukset, rahoituksen järjestäminen, oikeudellinen tuki pääpaikasta jne.
- laajamittaiset viestintäkampanjat, kohderyhmänä esimerkiksi paikalliset päättäjät
- sekä useat yritystason toimet, kuten tiedotuskampanjat, lakkovalvonta, kotikäynnit, henkilökohtaiset tapaamiset, työntekijäjärjestöt, vaalien järjestäminen jne.

⁴¹ Eur'Observerin mukaan alan yritykset saavuttivat vuonna 2016 yli 35,5 miljardin euron liikevaihdon, mikä loi noin 283 000 suoraa ja välillistä työpaikkaa.

Loppujen lopuksi tulokset ylittivät odotukset. IG Metallin mukaan jo kampanjan ensimmäinen vaihe johti siihen, että IGM:stä tuli alan johtava ammattiliitto. Kampanjan ansiosta perustettiin 20 uutta yritysneuvostoa, valittiin 150 luottamushenkilöä ensimmäistä kertaa alalla, allekirjoitettiin useita työehtosopimuksia sekä rekrytoitiin 1500 uutta jäsentä. Ammattiliittoihin on nyt liittynyt työntekijöitä sellaisistakin yrityksistä, joissa ei aiemmin ole ollut ammattiyhdistystoimintaa, esimerkkinä johtava tuulivoimayritys Enercon.

20

työneuvostot

1500

uudet jäsenet

150

luottamusmiehet

OPAS AMMATTILIITOILLE

Ammattiliittojen
osallistuminen
ilmastotoimiin
oikeudenmukaisen
siirtymän varmistamiseksi

CONFEDERATION
SYNDICAT
EUROPÉEN
TRADE UNION

